

Zondagsschoolboekje

Titel: De prediker der wildernis

Auteur: P. de Zeeuw J.Gzn.

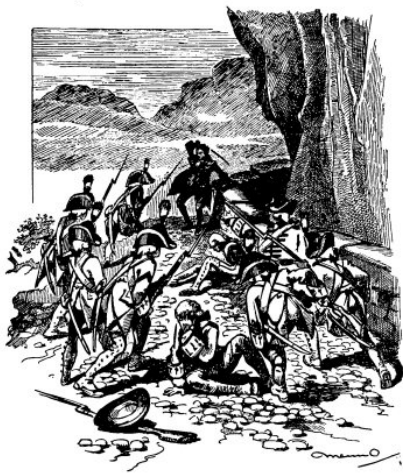
Illustrator: Menno

Uitgever: W.D. Meinema N.V., Delft

Druk: 1

Jaar van uitgave: 1940

De *Prediker* der wildernis

.... EN HET SCHEEN WEL, DAT
MIJN LAATSTE UUR GESLAGEN
WAS. (Zie blz. 39).

De *Prediker* der wildernis
HET LEVEN VAN PAUL RABAUT

P. DE ZEEUW JGzn.

Geïllustreerd door Menno

Naamloze Vennootschap W. D. Meinema, Delft

INHOUD.

I. Een jongen, die van aanpakken wist. . .	7
II. „Paul, wil jij dominee worden?” . .	14
III. In het verkeerde huis	19
IV. Een verleider aan het werk	27
V. De verrader doet zijn werk	32
VI. In de spelok van het verraad	37
VII. Rabaut geeft zich over	45
VIII. Maar Reboul zal hem bevrijden! . .	53
IX. Het verhaal van Rabaut	62
X. Ternauwernood ontsnapt	67
XI. Rabaut en Charney	78
XII. Het einde van de kinderen Gods . .	89
XIII. Als schapen in het midden der wolven	96
XIV. Eindelijk verlooft!	104

HOOFDSTUK I.

Een jongen, die van aanpakken wist.

„Zouden er veel mensen komen, moeder?”
 „Ik hoop het, Paul, maar ik weet het natuurlijk niet. Als de mensen durven, zullen ze wel allen komen en daarom moeten we maar veel zitplaatsen gereed maken. Toe, geef moeder die plank eens aan.”

Paul, die, onder het praten, het werken vergeten had, gaf nu haastig de gevraagde plank aan z'n moeder.
 „Mooi, zo!” zei moeder Rabaut goedkeurend, „nu schieten we al aardig op, laat eens zien, op elke plank kunnen gemakkelijk acht mensen zitten. Dat wordt dan al zes maal acht of acht-en-veertig personen.”

„Komen er zóveel, moeder?”

„Misschien wel; wacht, haal jij vaders luie stoel eens uit de keuken, die zou ik nog vergeten. Dat is de stoel, waarin de dominee moet zitten.”

Vlug wipte Paul de keuken in en kwam weldra terug met een grote, onhandige stoel, waarin vader Rabaut gewoonlijk zat, als zijn dagtaak was verricht.

De Rabaut's woonden in de buurt van het dorpje Bédarieux aan de voet van het gebergte de Cevennen. Ze waren welgestelde lieden en menige keer reeds had Paul z'n moeder mogen helpen met het gereed maken van de vergaderzaal, want heel vaak werd er bij Rabaut aan huis, godsdienstoefening gehouden.

De Rabaut's behoorden tot de Hugenoten, de Franse Gereformeerden, maar toch hadden ze Paul, een week na z'n geboorte — hij was 29 Januari 1716 geboren — door den pastoor van het dorpje Bédarieux laten

7

Ziezo, de vergaderzaal was nu gereed en in de keuken gingen moeder en zoon wat uitrusten van de arbeid. Er lagen daar enkele kaarsen gereed, die Paul straks op flessen moest zetten en aansteken. Die wankelende kaarsvlammetjes zouden voor de sobere verlichting zorgen. Langzaam verstreken er een paar uren. Eindelijk hoorde men buiten gestommel.

„Vader misschien, moeder,” meende Paul.

Maar 't was vader niet. Behoedzaam werd er aan de deur geklopt en toen moeder Rabaut er heen liep en vroeg, wie er was, klonk het gedempt: „Immanuel!”

Dat was het wachtwoord voor deze avond. Aanstonds ging nu de deur open en twee mensen stapten binnen. Vrouw Rabaut wees hun de weg naar de kamer en Paul kwam dadelijk aanlopen met twee flessen, ieder voorzien van een brandende kaars.

„Haal de andere kaarsen nu meteen ook maar, Paul.” De jongen snelde naar de keuken en weldra was het gehele vertrek verlicht.

„Ja, daar op de tafel, voor den dominee, moet je twee kaarsen vlak bij elkaar zetten, Paul.”

Paul had het zelf al begrepen, er moest daar gelezen worden en dus moest die plaats het best verlicht zijn.

Langzamerhand kwamen er nu meer mensen; allen twee aan twee en niet te kort achter elkaar. Dat was zo de gewoonte bij deze mensen. Ze moesten in alles rekening houden met de vervolgers, die altijd en overal op hen loerden.

„Is dominee Bétrines er nog niet?” werd er gevraagd. Nee, de dominee was er nog niet, vertelde vrouw Rabaut en op haar gezicht was enige bezorgdheid te lezen: zó laat waren ze nog nooit geweest. Als er maar geen ongeluk was gebeurd.

Weer verliep er een half uur. Het vertrek was nu geheel gevuld, doch dominee Bétrines en Rabaut

9

dopen. Dat deden toen meer Protestantse ouders, niet omdat ze nog zo half en half Rooms waren, maar omdat ze de geboorte van hun kinderen wettig erkend wilden zien. De regering toch erkende alleen die kinderen, die in de Roomse kerk gedoopt waren.

Ja, het waren toen benauwde tijden voor de Protestant in Frankrijk. Ze werden geregeld vervolgd, hadden geen vaste plaats van samenkomst, maar moesten nu eens hier en dan weer daar vergaderen.

Bij vader Rabaut waren ze nog al eens, omdat z'n huis heel afgezonderd en eenzaam gelegen was.

Vroeger moest Paul altijd naar bed, als er „kerk” was bij hen thuis, maar sinds enige tijd mocht hij de vergadering bijwonen. Als er dan een psalm werd gezongen, hoorde men Paul met zijn heldere stem boven allen uit.

„Welke dominee komt er vanavond preken, moeder?” vroeg Paul.

„Jean Bétrines, Paul, maar pas op, vertel het aan niemand.” Deze waarschuwing was eigenlijk overbodig, want Paul had die al zo vaak gehoord, dat hij het al lang wist. Het was levensgevaarlijk, om een naam te noemen, vooral de naam van een predikant.

„Blijft de dominee bij ons logeren, moeder?”

„Ik denk het wel, maar veel tijd om te slapen zal er niet zijn, want de samenkomst begint laat en duurt tot midden in de nacht.”

Dat begreep Paul wel; het was de gewoonte van de Hugenoten om 's nachts samen te komen. Men had dan immers de meeste kans, om aan het speurend oog der vijanden te ontsnappen.

Vroeg in de middag was vader Rabaut reeds van huis gegaan. Hij zou den dominee halen en dat was een gevaarlijk werkje. Langs allerlei sluipwegen en smalle paadjes moest hij, in gezelschap van Jean Bétrines, de weg naar zijn huis trachten te vinden.

8

waren nog altijd niet verschenen. Moeder Rabaut maakte zich nu toch echt ongerust.

„Wil ik eens gaan zien of vader er nog niet aankomt, moeder?” vroeg Paul, „ik kan hard lopen en scherp zien, toe, moeder, laat ik maar even gaan!”

Moeder aarzelde nog even, maar toen ook sommigen der aanwezigen er op aandrongen, dat de jongen eens zou gaan kijken, gaf zij haar toestemming. Weg snelde Paul in de donkere nacht. Hij wist precies langs welk paadje zijn vader komen zou. Dat paadje liep uit op de tuin, die achter het huis lag. Daarom draafde Paul de tuin door en bereikte spoedig het rotsige pad. Hij liep dit een eind op en stond toen stil. Scherp luisterde hij of hij geen gerucht vernam, maar het bleef doodstil in de donkere nacht.

Weer liep de jongen een eind verder en weer stond hij stil. Toen hij ook nu nog niets hoorde, ging hij op zijn knieën liggen en legde zijn oor op het pad. Ingespannen luisterde hij toen, met een kreet van vreugde, sprong hij op. Heel zwak, maar toch duidelijk, had hij het regelmatige geluid van voetstappen gehoord. Dat kon niemand anders zijn dan vader met den dominee.

Als een haas rende de jongen het pad weer langs naar huis terug, wrong zich vlug door de struiken heen de tuin in en stapte 'n ogenblik later de kamer binnen, met de blijde tijding, dat Rabaut en dominee Bétrines heel in de verte naderden.

Twee mannen gingen nu naar buiten om rondom de hoeve te speuren of er ook onraad dreigde. Gelukkig viel er niets kwaads te ontdekken en nauwelijks tien minuten later waren de langverwachten eindelijk binnen.

In de keuken konden de dominee en Rabaut zich eerst wat verkwikken, want ze hadden een verre tocht gemaakt.

10

Dat kon niemand anders zijn dan vader met den dominee.

Toen pas kon de godsdienstoefening beginnen. Doch nu wachtte Paul een verrassing.

Het was de gewoonte, dat de man, in wiens huis de samenkomst werd gehouden, als voorlezer dienst deed. Vader Rabaut zou dus nu dit werkje moeten doen. Maar daar zag hij geweldig tegen op, want hij was vermoeid door de verre tocht en.... hij kon ook niet zo heel best lezen.

Daarom droeg hij Paul op, het hoofdstuk te lezen, dat dominee Bétrines zou zeggen. De jongen schrok er van!

Moest hij nu voor al deze grote mensen uit de Bijbel lezen? Maar dat meende vader toch niet? Vragend zag hij z'n vader aan, doch deze bleek het wel degelijk gemeend te hebben, want hij knikte hem vriendelijk toe en zei: „Toe maar, Paul, je kunt heel goed lezen, kom maar hier bij de tafel staan.”

Natuurlijk durfde Paul niet te weigeren en met een bevend hart begaf hij zich naar de tafel, waar de Bijbel reeds open lag.

Hij moest Psalm 142 lezen. Met een heldere, gevoelvolle stem las de jongen deze mooie psalm aan de vergadering voor.

„Dat heb je keurig gedaan, Paul,” zei dominee Bétrines, toen Paul klaar was. Met een kleur van blijdschap en van inspanning op het gezicht, ging de jongen weer

11

naar z'n logeerkamertje, want hij had een vermoeiende dag gehad, doch vader Rabaut bracht twee mensen weg, die alleen in het donker het pad niet konden vinden en Paul moest een ouden wijnboer naar huis brengen, die heel slecht van gezicht was en dus in de nachtelijke duisternis zeker zou verdwalen. Nu, met Paul aan de hand, stapte hij flink langs de weg, want de jongen had valkenogen, die heel scherp konden zien. Zo'n nachtelijk uitstapje had Paul al vaker gemaakt. Altijd was er wel een of andere oude broeder, die thuisgebracht moest worden. De jongen deed het graag, maar het kostte hem natuurlijk minstens weer een uur nachtrust.

Was al diep in de nacht, toen alles afgelopen was en ieder weer op z'n bestemming was aangekomen. De gehele samenkomst was zonder stoornis verlopen; van de vervolgers was niets te bespeuren geweest en met een blij hart werd God gedankt voor deze zegen.

13

op z'n plaats zitten. Daarop deed de dominee het gebed. Vervolgens kwam de preek.

Dominee Bétrines sprak over het derde vers van Psalm 142: „Ik gaf te kennen voor Zijn aangezicht, mijn benauwdheid.”

De mensen luisterden met grote aandacht. Het was voor hen een feestavond, nu ze te midden van verdrukking en vervolging, vertroost werden door het Woord van God. Lodewijk XV regeerde nu over Frankrijk en hij was niet minder dan zijn overgrootvader Lodewijk XIV, die vóór hem had geregeerd, een fel vervolger der Gereformeerden. Doch die Gereformeerden hielden hier in het zuiden van Frankrijk moedig stand en hun predikanten — ach, ze hadden er helaas zo weinig — waren kloeke mannen, die voor geen gevaren terugschrokken, maar overal de verstrooide schapen der kudde gingen opzoeken, om hen te vertroosten en te verkwikken.

De mensen luisterden met grote aandacht naar dominee Bétrines, die Gods Woord zo duidelijk kon verklaren. Als zij naar zijn preek luisterden, scheen het wel, alsof er geen vijanden meer waren, of het gevaar om gevangen genomen en naar de galeien gebracht te worden, niet meer zo groot was.

Ook Paul luisterde ingespannen. Hij begreep wel niet alles van de preek, maar hij vond het toch mooi, en vol bewondering zat hij naar den dominee te kijken. O, wat was dat fijn, als je zo mooi kon preken en als de mensen dan allemaal zo luisterden. Paul kreeg op eens heel veel eerbied voor dien knappen dominee Bétrines.

Eindelijk was de predikant klaar. Er werd een psalm gezongen en toen gingen de mensen heen. Maar ook nu ging het weer even langzaam als bij het komen. Twee aan twee vertrokken de geheimzinnige bezoekers en verdwenen in de donkere nacht. De dominee ging

12

HOOFDSTUK II.

„Paul, wil jij dominee worden?”

Toen Paul de volgende morgen in de keuken kwam, nadat hij zich buiten onder de pomp flink had gewassen, was het al laat. Z'n moeder had hem rustig laten slapen, omdat ze wel begreep, dat de jongen z'n schade graag wilde inhalen.

Aan de ruw-houten tafel, die midden in het vertrek stond, zat dominee Bétrines aan het stevige ontbijt, dat moeder Rabaut voor hem had gereed gezet.

Paul ging bij de tafel zitten en na gebeden te hebben, begon hij zich te goed te doen aan het roggebrood met koud schapenvlees, waarvan moeder een schaal vol op tafel had gezet.

Dominee Bétrines begon met Paul te babbelen, over de koeien en de schapen, over het werk op de boerderij en zo pratend kwam hij op het leren. Of Paul graag leren wou? Gretig knikte de jongen. Hij kon op die vraag niet antwoorden, omdat hij net een fikse hap van de schapebout genomen had, maar toen die verwerkt was, vertelde hij, dat hij liever leerde, dan dat hij op de boerderij werkte.

„Maar Paul, wil jij dan soms dominee worden?” vroeg nu de predikant opeens. Daar schrok de jongen toch werkelijk van. Dominee worden?

Maar dat was toch onmogelijk!

Hoe kon nu zo'n boeren-jochie als hij was ooit, zo knap worden, dat hij dominee kon zijn?

„U houdt me voor de mal,” zei hij lachend.

Doch de predikant keek ernstig en terwijl hij het

14

hoofd schudde, zei hij: „Nee, Paul, ik houd je niet voor de mal, ik meen heus wat ik zeg.”

„Maar dat kan toch niet; om dominee te worden, moet men toch heel veel leren?”

„Dat is zo en zou je dat niet willen?”

„Jawel, ik zou het wel willen; maar ik weet niet of ik het zou kunnen.”

„Dat zal wel meevallen, ik zal er vanmiddag eens met je vader over spreken, Paul.”

De jongen had nu ineens genoeg van het maal. Hij kon niet meer eten, want z'n hoofd zat nu zó vol met gedachten, dat de eetlust er van overgegaan was. Vlug verliet hij de keuken en ging aan z'n werk in de tuin.

Dominee Bétrines ging die dag niet op stap, zoals eerst zijn voornemen was geweest. Hij wachtte tot de duisternis was ingevallen en toen ging hij met Rabaut op weg naar de plaats, waar hij die nacht preken zou. Bij het afscheid nemen beloofde hij moeder Rabaut, dat hij spoedig weer in haar woning zou komen preken. „En dan moet Paul weer voorlezen,” liet hij er lachend op volgen en terwijl hij hem een knipoogje gaf, zei hij: „Wil je wel geloven, moeder Rabaut, dat er een dominee in dien jongen zit?”

„Och kom nu, 'n dominé? Onze Paul dominee worden, maar daar geloof ik niets van.”

Daarbij bleef het.

De predikant vertrok en moeder Rabaut zat een poos later nog te lachen tegen Paul, omdat dominee Bétrines haar wijs had willen maken, dat de jongen dominee zou kunnen worden. Doch Paul lachte niet. Hij wist veel te goed, dat dominee Bétrines meende, wat hij gezegd had en vol spanning wachtte hij de thuiskomst van vader af. Zeker zou er onderweg over deze zaak gesproken worden, dacht Paul.

Doch vader bleef lang weg, veel te lang naar Pauls zin en hoe hij ook vocht tegen de slaap, hij kon niet

15

wakker blijven en daarom stuurde moeder hem naar bed. Ja, toen was Paul opeens klaar wakker, maar dat hielp niet meer.

„Je hebt de afgelopen nacht zo weinig geslapen, Paul, dat je nu maar dadelijk naar bed moet gaan.”

Wat jammer was dat! Paul was zo erg nieuwsgierig, wat dominee wel tegen vader gezegd zou hebben en nu kwam hij dat niet te weten.

'n Paar uur later kwam Rabaut thuis; Paul sliep al als een roos. En terwijl de beide mensen nog wakker in de grote bedstee lagen, vertelde Rabaut aan z'n vrouw, wat dominee Bétrines over Paul had gezegd.

„En wat heb je geantwoord?” informeerde moeder.

„Dat Paul nog veel te jong is, om daarover nu al te praten, vrouw.”

„Dus Bétrines meende het heus?”

„Zeker meende hij het, maar vind jij nu ook niet, dat de jongen eerst maar eens wat ouder moet zijn, voor we over zulke gewichtige dingen spreken? Hij weet nu immers toch nog niet goed wat hij wil.”

„Dat ben ik met je eens,” beaamde moeder.

„En dan daarbij: dominee worden is je jongen ten offer brengen, vrouw, denk daar ook eens aan. Onze predikanten zijn geen uur zeker van hun leven en het is geen prettige gedachte, dat Paul later als een veldhoen op de bergen zal worden vervolgd.”

„Zeker niet, maar 't is voor de zaak des Heeren, vader, en . . . misschien is tegen die tijd de vervolging wel voorbij.”

„God geve het, maar ik vrees er voor.”

Het gesprek verliep en weldra vielen ook Rabaut en zijn vrouw in slaap.

Paul was heel nieuwsgierig of vader nu iets over de grote zaak zou vertellen, doch dat gebeurde niet. Twee dagen duurde het wachten en zwijgen en toen werd het den jongen te machtig. Hij waagde het aan moeder

16

eens voorzichtig te vragen naar het gesprek tussen vader en den dominee, doch toen kreeg hij te horen, dat daarover vooreerst nog niet zou worden gesproken. Paul moest maar flink z'n best doen op de boerderij en dan zou men later wel eens zien. 't Was voor den jongen een grote teleurstelling, maar hij besloot geduldig te wachten. Geregeld woonde hij nu de nachtelijke samenkomsten bij en altijd moest hij voorlezer zijn.

Zo verliepen er een paar jaren!

Toen, bij gelegenheid, dat dominee Bétrines weer eens preekte in de woning van Rabaut, kwam hij met z'n oude plan voor de dag. Hij deed dit nu niet onderweg, terwijl Rabaut hem vergezelde, doch in huis besprak hij de zaak met vader en moeder beiden.

„Hoor eens hier,” zei hij, „Paul is nu zestien jaar en als de jongen werkelijk lust heeft, om predikant te worden, moogt ge dat niet langer tegenhouden.”

Ja, dat begrepen de ouders ook.

„Wie weet, welk een groot werk de Heere voor den jongen heeft weggelegd.”

Vader opperde nog zijn bezwaren over de moeilijke tijden en de grote gevaren, doch daarvan wilde dominee Bétrines niet horen.

„Ons leven is in Gods hand en ook te midden van de felste vervolgingen kan de Heere Zijn kinderen bewaren. Misschien wordt Paul wel heel oud!”¹⁾

„We zullen hem eens roepen,” zei Rabaut.

Paul kwam binnen en toen de dominee hem vroeg of hij nog graag predikant zou worden, antwoordde Paul dadelijk, dat hij dit zeker graag zou willen.

„Nu goed, dan geven je vader en moeder toestemming en dan begin je met mij mee te gaan.”

Dat gaf opeens een verandering in de woning van de Rabaut's.

¹⁾ Deze veronderstelling werd waarheid, want Rabaut is 78 jaar oud geworden.

17

2. De Prediker der Wildernis.

18

De volgende dag reeds nam de jongen afscheid, om met dominee Bétrines mee te gaan. Vader en moeder Rabaut hielden allebei. Dat was ook geen wonder.

Ze wisten al te goed, dat ze hun kind nu wijdden aan een bijna zekere marteldood op het schavot of op de galeien en dat hij, als hij hieraan mocht ontsnappen, toch zeker een leven vol ontbering en van aanhoudend gevaar tegemoet ging. Doch daarom hielden ze hem niet terug. De jongen wilde graag en zij meenden, dat het Gods wil was, dat zij Paul overgaven, om die naar te worden van Gods verdrukte gemeente in Frankrijk. Ze gaven hem geld mee, zoveel ze missen konden, opdat hij zich zonder zorg aan zijn heerlijk werk zou kunnen geven.

Voortaan zwierf Paul met zijn leermeester mee. Ze trokken door Boven- en Beneden-Languedoc en op deze zuwerftochten verwierf Paul zich, onder de leiding van Jean Bétrines een grondige bijbelkennis en spoedige ook ervaring in het preken. Door de gevaren, waarin hij telkens verkeerde, werd hij onverschrokken en koelbloedig en in alle opzichten bekwaam gemaakt voor de moeilijke taak, die hem wachtte. Meermalen zond Bétrines hem er alleen op uit en de mensen hoorden Rabaut graag preken. Hij wist de mensen te bemoedigen en te troosten en zo helder en duidelijk verklaarde hij Gods Woord, dat hij spoedig algemeen bekend werd onder de Hugenoten. Helaas drong deze bekendheid ook door tot in het kamp der vijanden en daar was men er spoedig op bedacht om den jongen, vurigen prediker in z'n macht te krijgen. Doch gelukkig: de Heere waakte over Zijn dienstknecht.

HOOFDSTUK III.

In het verkeerde huis.

't Was reeds schemeravond, toen Paul Rabaut de woning binnenstapte van de gezusters Chabrier, die in het stadje Nîmes, in het Zuiden van Frankrijk, woonden. Hij zou die Zondagavond in haar huis een godsdienstoefening leiden, maar het was een gevaarlijke onderneming, want de edicten tegen de ketters werden weer strenger nageleefd dan tevoren. Pas waren in de buurt van Montpellier enige deelnemers aan een geheime samenkomst gegrepen. Rabaut wist niet, of ze ook reeds in Nîmes aan het speuren waren geweest. Het was dan ook z'n eerste vraag aan Margaretha Chabrier, de oudste der zusters, zoodra hij binnengekomen was: „Zijn de vervolgers al in Nîmes geweest?”

„Ze zijn hier nog niet geweest, dominee, maar ze worden er wel elke dag verwacht.”

„Dan is het zaak, om de uiterste voorzichtigheid in acht te nemen,” antwoordde Rabaut kalm, „maar we zijn in Gods hand en dat te weten geeft rust. Hoeveel mensen verwacht je vanavond?”

„Er komen niet meer dan vijf en dertig mensen, allen broeders en zusters, die we kennen en waarvan we zeker zijn, dat ze de goede zaak niet zullen verraden of ontrouw worden.”

De eerste bezoekers kwamen nu binnen en ze waren verwonderd te zien, dat Rabaut er reeds was. Gewoonlijk kwam hij het laatst en nu was hij de eerste. Zolang de vergadering nog niet voltallig was, zat men

19

gezellig met elkaar te praten en een der broeders vroeg aan Rabaut, waar hij de nacht zou doorbrengen.

„In dit huis,” meende Rabaut.

„Maar dat is heel gevaarlijk, dominee,” zei de bezorgde broeder.

„Waarom; er zijn toch nog geen vervolgers in Nîmes gezien?”

„Dat niet, maar dit wil niet zeggen, dat ze er niet zijn. Het is heel goed mogelijk, dat onze vergadering vanavond wordt opgemerkt en dat men straks juist in dit huis naar u komt zoeken.”

„Ja, daar hebt ge gelijk in.”

„Welnu,” ging dezelfde broeder verder, „ik woon hier maar enkele huizen vandaan, komt u vanavond maar naar mij, dan kunt u bij mij logeren.”

Verschillende vrienden waren het met hem eens en zo liet Rabaut zich overhalen, om zijn plan te wijzigen en niet in het huis van de familie Chabrier te overnachten.

Ondertussen waren de vijf en dertig genodigden aanwezig en Rabaut begon met zijn predikatie. Vooraf had men een psalm gezongen, doch dit was heel zacht geschied, om niet de aandacht van voorbijgangers te trekken. Aan het einde van de dienst werd het Heilig Avondmaal gevierd en daarna gingen allen één voor één of in groepjes van twee weer naar huis.

Rabaut was de laatste, die vertrok. Toen hij op de straat kwam, viel het hem op, dat er nog heel wat wandelaars liepen. Ook scheen de maan vrij helder, zodat het gevaarlijk was, zich nu rechtstreeks naar zijn logies te begeven. In de schaduw van het huis trok de leraar zich terug en wachtte daar tot het wat stiller zou geworden zijn op straat en totdat de maan achter de wolken zou zijn schuil gegaan.

Na heel lang wachten was het eindelijk zo ver. Rabaut meende nu wel naar het huis van zijn vriend

20

te kunnen gaan. Maar juist toen hij enkele stappen had gedaan in de richting van diens huis, zag hij iemand in de schaduw van dat huis zich schuil houden.

Wat moest die onbekende daar? Rabaut twijfelde er geen ogenblik aan of dat was een spion, die op de loer stond, om te zien of de prediker daar binnenging.

Hij was dankbaar, dat hij dien man nog juist bijtijds had gezien. Hij zou anders regelrecht in de val zijn gelopen.

Maar wat moest hij nu doen?

Ook het huis van de Chabriers zou nu wellicht onder verdenking staan en doorzocht worden. Daar kon hij dus ook niet terecht. Met een gebed in het hart stak hij voorzichtig de straat over en klopte aan bij het huis, waarvoor hij terecht kwam. Wie daar woonde, wist hij niet, maar hij zou het toch maar wagen, om daar om logies te vragen. Op zijn kloppen werd de deur geopend en haastig wipte de predikant naar binnen. Toen pas vroeg hij of hij daar de nacht mocht doorbrengen. De heer des huizes kwam nu met een brandende kaars in de hand naar de deur en lichtte zijn laten bezoeker bij.

„Is u dominee Rabaut?” vroeg hij eindelijk.

„Ja, die ben ik inderdaad.”

„Nu, dan kunt u vannacht in mijn huis een kamer krijgen. Volg mij maar.”

Hij bracht den dominee naar boven en wees hem daar een kleine slaapkamer, die op de straat uitzag.

„Is u één der onzen?” vroeg Rabaut.

„Nee, meneer dominee, ik ben van 't oude geloof en daarom zult u hier vannacht zo veilig slapen als vroeger bij uw moeder thuis. Komen er soms dragonders in de stad, om naar u te zoeken, dan zullen ze u hier in elk geval niet verwachten; geloof u dat ook niet?” liet hij er lachend op volgen.

„Nee, dat zullen ze zeker niet,” antwoordde de ver-

21

... zag hij iemand in de schaduw van dat huis zich schuil houden.

22

baasde Rabaut, „maar brengt u daarmee uzelf niet in gevaar?”

„Als ze u niet vinden, kunnen ze mij immers ook niets verwijten. Niemand in de ganse stad kan vermoeden, dat ik dominee Rabaut te logeren heb.”

Rabaut greep de hand van zijn gastheer en drukte die stevig.

„Ik dank u hartelijk,” zei hij eenvoudig, „moge God u deze mooie daad vergelden.”

Die nacht sliep de predikant heerlijk en rustig. Duidelijk had hij ervaren, dat God over Zijn knecht waakte en dat Hij zelfs tegenstanders gebruikte, om hem te helpen.

Reeds vroeg in de morgen werd hij gewekt, doordat er hard op de deur werd geklopt.

„Is u al wakker, dominee?” riep de vriendelijke gastheer.

„U hebt me juist gewekt met uw geklop,” antwoordde Rabaut, „ik dank u.”

„Mag ik even binnenkomen?”

„Ja zeker, met genoeg!”

De man stak nu zijn hoofd om de hoek van de deur en vertelde aan Rabaut, die rechtop in bed zat, dat er een afdeling dragonders in aantocht was, om in Nîmes huiszoeking te doen naar een leraar, die zich daar verborgen moest houden.

„Kijkt u straks maar eens door het raam, dan zult u ze wel zien. U blijft natuurlijk hier, totdat de heren hun werk hebben verricht en weer afgetrokken zijn,” zo besloot hij zijn verhaal.

Rabaut kleepte zich vlug aan en zette zich toen voor het raam op de uitkijk.

Het duurde niet lang, of hij hoorde de dragonders naderen. Voor het huis van den vriend werd een wachtpost geplaatst, daarna marcheerden de overigen naar het huis van de familie Chabrier. Enkele mannen

23

gingen naar binnen, doch keerden spoedig onverrichter zake terug. Daarop werd het huis, waarin Rabaut voornemens was geweest, de nacht door te brengen, grondig doorzocht. Natuurlijk ook tevergeefs. En terwijl de soldaten teleurgesteld het huis verlieten, om in een andere straat hun onderzoek te gaan voortzetten, zat de leraar, dien zij zochten, rustig voor het raam van zijn logeerkamer naar hen te kijken. Zijn gastheer had wel gelijk: niemand kwam op de gedachte, dat de predikant in dat huis zou vertoeven.

Zodra de soldaten weg waren, knielde Rabaut voor een stoel neer en dankte God voor zijn wonderlijke uitredding. Heel duidelijk had hij in dit voorval de hand Gods ontdekt. Ja, de Heere had een wonder verricht en dit bemoedigde Rabaut. Duidelijk had hij nu weer bemerkt, dat er geen haar van zijn hoofd vallen zou, zonder de wil van zijn Hemelsen Vader. Opgewekt ging hij naar beneden, waar een stevig ontbijt hem wachtte. De gastheer verzocht Rabaut rustig in zijn huis te blijven. Hij zou de stad in gaan, om te zien of de dragonders reeds vertrokken waren. Zodra dit het geval was, zou hij het den leraar komen zeggen en deze kon dan kalm de stad verlaten. Zo gebeurde het, dat Rabaut gered werd, doordat hij het verkeerde huis binnenstapte.

Intussen had hij nu wel veel bekendheid gekregen als prediker, en luisterden de mensen graag naar zijn preken, maar gestudeerd had hij nog bitter weinig. Dat kon zo niet. Hij zou enige tijd zijn werk moeten verlaten, om in Lausanne te gaan studeren. Lausanne, de mooie stad aan het meer van Genève, was de plaats, waar destijds voor de vervolgte kerk van Frankrijk leraren werden opgeleid. Er mochten er daar echter nooit meer dan twee tegelijk aanwezig zijn. Zo kwam het, dat Rabaut pas voor dominee kon gaan studeren, toen hij al lang predikant was en ook al reeds was ge-

24

trouwd. Zijn vrouw bleef rustig in het huis van haar ouders te Nîmes, terwijl Rabaut aan de oever van het schone meer van Genève studeerde. Zijn oude vader en moeder, die niet onbemiddeld waren, betaalden de kosten van deze studie voor hun Paul. Ze deden het graag, want ze waren er dankbaar voor, dat hun jongen nu de geliefde leraar van de vervolgte Hugenoten was geworden. Verscheidene malen hadden ze hem reeds horen preken en als Paul daar achter de Bijbel stond en het Woord Gods verkondigde, kreeg moeder Rabaut altijd tranen in de ogen, als ze zich goed voorstelde, dat dit nu haar jongen was, die dat schone werk mocht doen.

Toen Rabaut zijn studiën voltooid had te Lausanne, keerde hij naar Zuid-Frankrijk terug, en toen werd hij beroepen te Nîmes. Dit wilde echter niet zeggen, dat hij nu net als onze dominees in een woonhuis vlak bij de kerk kon gaan wonen, om dan alle Zondagen voor de gemeente te preken. O nee, Rabaut zwierf overal heen, sliep nooit twee nachten op dezelfde plaats, preekte waar hij maar gelegenheid had, doopte kinderen, bediende het avondmaal en bevestigde huwelijken.

Ondertussen werd het leed hem niet gespaard. Zijn twee dochtertjes stierven kort na elkaar en van droefheid daarover, werd zijn vrouw gevaarlijk ziek. In die droeve dagen schreef Rabaut een brief aan zijn vriend Antoine Court, waarin hij zeide: „De zorgen, die ik haar moet wijden en het verdriet, dat ik er om heb, maken mij onbekwaam tot wat ook. Ik ben bovendien zelf ziek en dat terwijl er zoveel te doen is. Bij dag en nacht moeten wij er op uit, om zieken te bezoeken, huwelijken in te zegenen, kinderen te dopen. Het prediken valt mij in het minst niet zwaar; het ergste is de tijd, die de doopsbediening kost. Soms moet men vijf, zes mijlen ver daarvoor gaan; en als men thuiskomt,

25

wordt men dadelijk weer gehaald voor anderen. De oogst is op het ogenblik zo groot, dat als de Heere niet meerdere arbeiders uitzendt, het niet anders kan, of zij, die reeds uitgezonden zijn, zullen er onder moeten bezwijken, en die doen toch nog zulk een gering deel van wat er te doen valt.”

Juist in deze tijd begon men het te wagen, overdag samen te komen. Men zocht daarvoor onherbergzame streken uit, midden in de wildernis, waarheen men ging langs allerlei geheime sluippaden. De leraar kwam pas uit een of andere schuilhoek te voorschijn op het ogenblik, dat de vergadering zou beginnen. Doch ook daar loerde het verraad, zoals Rabaut spoedig zou ondervinden.

26

HOOFDSTUK IV.

Een verleider aan het werk.

Het was een bleke, jonge man, die in een smalle houten bedstee de ogen opsloeg en zacht vroeg: „Waar ben ik?”

„Ge zijt in Nîmes, Bruyn, bij goede vrienden,” antwoordde dadelijk een stem naast hem.

Was dat de stem van meneer Rabaut?

Bruyn meende het eerst, maar al spoedig wist hij beter: het was de stem van pater Charnay, den fellen vijand van Rabaut.

De pater vertelde hem alleen maar, dat hij bij goede vrienden was, zonder er bij te zeggen, dat hij zich bevond in het orde-huis van de paters-Jezuïeten te Nîmes.

Vermoeid sloot Bruyn de ogen.

Langzaam keerde alles, wat hij de laatste tijd beleefd had, weer in zijn herinnering terug. Het was een treurig verhaal. Bruyn had behoord tot de Hugenoten; heel vaak had hij dominee Rabaut horen preken en thans was hij een onverschillige kerel geworden. Het was waar, in naam was hij tot de Roomse kerk overgegaan, doch in zijn hart was hij niet Rooms.

Dit hadden de boeken gedaan, die pater Charnay hem te lezen had gegeven. Daardoor was hij al meer vervreemd geworden van het geloof zijner ouders, tot dat hij eindelijk een afvallige was geworden. Zijn familie, ook zijn ouders, hadden zich toen van hem afgekeerd. Alleen Madeleine, zijn meisje, ook een Hugenote, was van hem blijven houden! En toen had die vreselijke pater Charnay z'n lieve Madeleine ge-

27

in de rivier was, zou de snelle stroom hem aangrijpen en hem mee voeren. Doch wat was dat?

Aan de andere oever van de rivier stond een man; hij hield de armen over de borst gekruist en keek naar Bruyn. Wie was die eenzame vreemdeling? Opeens had Bruyn hem herkend . . . de man, die daar stond, was niemand anders dan dominee Rabaut. Snel was hij toen teruggelopen, het water uit en op de oever zakte hij bewusteloos ineen. En hier in deze smalle bedstee was hij pas weer bijgekomen.

Bruyn sloeg de ogen op. Zou Rabaut nu naast z'n bed zitten? Ach nee, het was Charnay.

De pater had gezien, dat Bruyn de ogen opende.

„We hebben je gevonden aan de grote weg, Bruyn,” zei de pater zacht, „op korte afstand van de Gard; hoe kwam je daar?”

„Je was drijfnat, Bruyn, je had in de rivier gelegen, maar blijkbaar heeft iemand je weggedragen en aan de kant van de weg neergelegd. Wie heeft dat gedaan, Bruyn?”

De geest van Bruyn was nu plotseling helder.

Ha, hij begreep best, wie hem uit het water had gered; dat kon niemand anders gedaan hebben dan dominee Rabaut. Maar hij zou wel oppassen, dat hij dit den pater vertelde. Die behoefde niet te weten, dat de predikant zich in de omtrek van Nîmes ophield.

De pater scheen iets te vermoeden. Hij drong er bij Bruyn op aan, hem te zeggen, wie hem uit het water had gered. Doch Bruyn weigerde het.

„Ik was immers bewusteloos,” zei hij alleen.

Toen ineens begon de pater op een andere toon tot hem te spreken.

„Weet je wel, wat je van plan was te doen, Bruyn?” vroeg hij.

De jonge man knikte.

„Daarmee heb je een vreselijke zonde gedaan,” klonk

29

vangen laten nemen. Waarom? Omdat hij een gruwelijk plan had bedacht.

Charnay wilde ten koste van alles dien Rabaut in zijn macht krijgen en om dat doel te bereiken, wilde hij Bruyn gebruiken . . .

„Slaap je weer, Bruyn?” klonk de stem van den pater.

Doch Bruyn gaf geen antwoord.

Hij wilde nu geen gesprek met den pater voeren; hij moest alleen zijn met z'n gedachten. Zodra hij gehoord had, dat Madeleine in de gevangenis zat, was hij naar Charnay gesnel en had hem gesmeekt haar los te laten.

„Dat kan,” had de pater geantwoord, „als je de losprijs betaalt.”

„En die is?”

„Rabaut!” klonk het koud.

Toen had Bruyn gesidderd, want ofschoon hij een afvallige was geworden, had de gedachte, dat hij den geliefden leraar moest verraden, hem met afschuw vervuld.

Dagen later was hij weer bij Charnay gekomen; hij had gevraagd Madeleine de vrijheid te hergeven, doch deze had weer even koud als vroeger gezegd, dat alleen Rabaut de prijs was, waarvoor hij haar kon terugkrijgen. Bruyn was radeloos geworden.

Lang had hij rondgelopen, zonder dat hij wist, wat hij doen zou. Eindelijk was hij gisterenmiddag over de brug van de kleine rivier de Gard gekomen; hij had naar beneden getuurd, in het zwarte water en toen, toen was er opeens een vreselijke gedachte in hem opgekomen.

Ja, zo moest het maar, dit was het enige, wat redding kon brengen; het water zou hem verlossen uit de ellendige toestand, waarin hij zich nu bevond. Hij was toen de brug over gelopen en langs de oever afgedaald. Langzaam liep hij het water in. Straks, als hij midden

28

het somber, „een zonde tegenover God en tegenover de kerk.”

Er klonk een stem in het hart van Bruyn, die den pater gelijk gaf. Het was waar, wat hij had willen doen, was vreselijk geweest.

„Die schuld moet geboet worden, Bruyn!” klonk het weer.

„Hoe kan ik dat?”

„Door de kerk te helpen, haar vijanden te bestrijden. Als ge dat doet, verricht ge een Gode welgevallig werk.”

„Wat bedoelt ge?” vroeg Bruyn. Hij kon wel vermoeden, waarop Charnay zinspeelde, doch hij had nog een flauwe hoop, dat de pater iets anders zou bedoelen. De listige Jezuïet bemerkte, dat hij vorderde. Ha, hij zou zijn doel bereiken, hij zou den gehaten Rabaut in handen krijgen en daarbij zou deze afvallige Hugenoot hem helpen.

„Mijn zoon,” ging de pater met vriendelijke stem verder, „je bent nu weer katholiek geworden, naar ik hoop en daarvoor dank ik God. Maar als je echt katholiek bent, moet je wensen, dat alle afvalligen weer tot de oude kerk terugkeren. En dat zou ook spoedig genoeg gebeuren,” ging hij klagend verder, „als die predikant Rabaut er maar niet meer was. Door zijn prediking houdt hij de bekering van duizenden tegen en daarom moet de kerk dien predikant in handen krijgen. Jij kunt haar daarbij helpen.”

De pater wachtte een poos, om te zien, wat de uitwerking van zijn woorden zou zijn.

Vroeger had hij ditzelfde voorstel gedaan en toen was Bruyn woedend opgesprongen en kwaad weg gelopen, zeggend, dat hij zo iets laags nooit wilde doen. Maar nu bemerkte de pater niets van woede. Bruyn bleef kalm liggen en staarde den pater aan.

„Zou m'n schuld daarmee werkelijk verzoend zijn?” vroeg hij.

30

„Volkomen, mijn zoon. Alle schuld zal de kerk u vergeven, als ge haar deze dienst bewijst en bovendien krijgt ge dan uw Madeleine weer terug en kunt ge met haar trouwen, zodra ge wilt.”

Bruyn begon te twifelen en de pater zag dit tot zijn grote blijdschap. Als hij nu nog even volhield, zou hij stellig zijn doel bereiken. Weer begon de pater te spreken. Hij schilderde de goedheid van de kerk, die zelfs den snoodsten zondaar zijn schuld wil vergeven en hem gelukkig wil maken.

„Is het wel zo erg, als ik Rabaut verraad?” dacht Bruyn, „als ik daarmee m'n geluk kan kopen, en Madeleine uit de gevangenis kan verlossen, dan . . . dan is die prijs toch niet te hoog.”

„Kom, mijn zoon,” drong Charnay aan, „zeg me spoedig je besluit. Aarzel niet langer, maar verblijd de kerk en maak jezelf gelukkig!”

Nog weifelde de jongeman. Hij streed 'n zware strijd. Zou hij een Judas durven worden?

Maar was het wel Judas-werk, dat men van hem vroeg? Hij behoefde alleen maar de plaats aan te wijzen, waar de gemeente samenkam en hij moest verder alleen maar zeggen, wie meneer Rabaut was. Dat was alles. Voor de rest zou Charnay wel zorgen. Maar Charnay kende Rabaut niet, had hem nooit gezien en daarom moest Bruyn hem den leraar aanwijzen. Als hij dat deed, was alle schuld vergeven, was Madeleine weer vrij en zouden ze samen gelukkig zijn.

„Pater, ik zal doen, wat u vraagt,” klonk het zwak. Het gelaat van Charnay straalde opeens van vreugde.

„Dat is een uitnemend besluit,” juichte hij. „Zodra ge sterk genoeg zijt, moet ge deze schone taak vervullen. Ik ga nu broeder Clemens roepen, om u te verzorgen.” Snel verliet hij het kleine vertrek. Eindelijk zou hij dan z'n doel bereiken. De gehate Rabaut zou hem ditmaal niet ontsnappen.

31

HOOFDSTUK V.

De verrader doet zijn werk.

Op Nieuwjaarsdag van het jaar 1756 zou er in één der woestijnen een samenkomst zijn van de gemeente. De plaats werd meermalen gebruikt tot het houden van godsdienstoefeningen en daarom had men haar „de tempel” genoemd. De weg daarheen was uiterst moeilijk te begaan; het was een smal voetpad, dat zich tussen de rotsen doorslingerde.

Bruyn kende dit pad, want meermalen had hij op dezelfde plaats de prediking van Rabaut bijgewoond. Zelfs had hij den leraar er wel heengeleid. Voorzichtigheidshalve werd de prediker steeds door vier jongemannen vooraf gegaan, die naar alle kanten uitkeken of er ook gevaar dreigde. Rabaut had dit geleide niet gewenst. „Beter één Bewaker in de hemel, dan vier hier op aarde,” zei hij altijd. Maar de broeders wilden het niet anders; het was hun plicht meenden zij, voor de veiligheid van den leraar te waken.

Zodra Bruyn te weten was gekomen, dat de godsdienstoefening op Nieuwjaarsdag zou gehouden worden had hij den kolonel, die namens Charnay de gevangenneming van Rabaut moest leiden, hiervan op de hoogte gebracht.

Langs het pad, dat naar „de tempel” leidde bevond zich een diepe spelonk en daarheen moest Bruyn een twintigtal soldaten brengen. Dit kon natuurlijk niet op eenmaal gebeuren, daarom werd afgesproken, dat de jonge man er elke dag twee naar de spelonk zou brengen. Er ging proviand mee voor vele dagen en de

32

soldaten, als boeren verkleed, volgden Bruyn naar de schuilplaats.

Tien dagen achtereens had hij op deze wijze twee soldaten weggebracht; de laatste dag was ook de kolonel meegekomen.

Hogerop langs het pad werden er enkelen verborgen, opdat de leraar van voren en van achter zou kunnen worden aangevallen en er dus geen kans van ontsnappen meer was.

Toen alles geregeld was, wees Bruyn aan den kolonel een smalle spleet dicht bij de ingang van de grot, waardoor men het pad een eind ver kon overzien en zo kon uitzien of Rabaut er al aankam.

Daarop wilde Bruyn vertrekken.

Hij had zijn Judasrol gespeeld en aan de voorwaarden, die pater Charnay had gesteld, voldaan, meende hij. Doch de kolonel dacht er anders over.

„Wou jij nu weggaan?” vroeg hij bars.

„Ja zeker, kolonel; ik heb immers gedaan, wat de pater van mij verwachtte. Ik heb u de plaats en de tijd van de vergadering genoemd en u met uw mannen in de schuilplaats gebracht, nu kan ik immers gaan?”

„Geen denken aan, wij kennen immers geen van allen dien Rabaut en zo zouden we allicht den verkeerden gevangen nemen en daarover zou pater Charnay slecht te spreken zijn. Nee, nee, jij blijft hier en je wijst ons den man aan, dien we zoeken!”

Dat was een slag voor Bruyn; nu zou hij bij zijn eigen mensen bekend worden als de verrader en daarvoor schrikte hij terug. Hij smeekte den kolonel, hem te laten gaan, doch deze bleef onvermurwbaar; hij trachtte te ontvluchten, doch de soldaten waren hem te vlug af.

Zo verliepen twee dagen, in de hevigste spanning. Toen pas brak de dag aan, waarop de vergadering zou worden gehouden.

33

3. De Prediker der Wildernis.

Nu en dan zag men mensen langs het pad naar boven gaan, het waren bezoekers van de godsdienst-oefening; mannen, vrouwen, kinderen en grijsaards begaven zich naar „de tempel.”

Dicht bij de ingang van de grot door een spleet heen loerend, kon men het gehele pad overzien. Bruyn moest daar op post gaan staan en dadelijk waarschuwen als de leraar voorbij kwam. De kolonel, die den jongen niet voldoende vertrouwde, kwam vlak bij hem staan en vroeg telkens wie het was, die daar passeerde.

Er kwam een oude, gebogen gestalte tegen het bergpad oplopen. Nu en dan bleef hij stil staan, om op adem te komen. Bruyn begon te rillen, toen hij hem zag en de kolonel, die dadelijk argwaan kreeg, vroeg snel: „Wie is dat? Is dat Rabaut soms?”

„Het is mijn vader,” zei Bruyn zacht en een gloeiend rood trok over z'n gezicht. De kolonel lette er niet op; hij had met de familie zaken van den verrader niets te maken. 't Was hem om Paul Rabaut te doen en hij zou niet rusten voor hij dien gehaten leraar in triomf naar Charnay kon voeren.

„Is hij dat dan?”

„Nee, dat is hij niet!”

De jongen zei de waarheid, 't was Paul Rabaut niet, doch het was wel een der leraren, namelijk Paul Vincent.

De soldaten stonden te beven van ongeduld en de kolonel liep zenuwachtig heen en weer, van de ingang der grot naar de spleet. Als z'n prooi hem nu toch op het laatste ogenblik nog ontglipte, dat zou toch verschrikkelijk zijn. Daar ontdekte hij weer twee mannen, die veel op een dominee geleken.

„Een van die twee is het zeker, toe, zeg het dadelijk; wie is nu Rabaut?”

Maar Bruyn schudde weer zijn hoofd.

„Ze zijn het geen van beiden!” zei hij mat. Het

34

waren de predikanten Lacontré en Guizot. Drie leraren waren nu al voorbij. Als er nu weer een kwam, dan moest het Rabaut zijn, want gewoonlijk werd zo'n samenkomst door niet meer dan vier predikanten bijgewoond. Kort daarop kwam er een oude vrouw voorbij en Bruyn wendde z'n hoofd af, want het was z'n moeder . . .

De tijd, waarop de samenkomst zou beginnen, was nu bijna aangebroken en nog was Rabaut niet verschenen. Bruyn begon reeds te hopen, dat door een of andere omstandigheid de leraar verhinderd zou zijn geweest te komen. Als dat eens waar was, dan behoefde hij niet de rol van Judas te spelen. Doch nauwelijks was deze gedachte bij hem opgekomen of zijn hoop vervloog in rook.

Er kwamen vier jonge Hugenenoten voorbij, die naar alle zijden rondkeken of ze ook iets verdachts zagen. Dat was de lijfwacht van Rabaut. Bruyn wist, dat nu de leraar spoedig volgen zou. Nauwelijks waren de jonge mannen voorbij, of daar zag hij Rabaut naderen, vergezeld van den ouden Jean Fabre, een man van 75 jaar.

Bruyn stond te beven op z'n benen; hij werd krijt-wit en de kolonel begreep dadelijk, dat Rabaut daar naderde.

„Nu is hij het, nietwaar?” vroeg hij driftig. Bruyn probeerde nog nee te zeggen, doch de kolonel geloofde hem niet. 'n Zacht bevel en de soldaten hielden de geweren gereed. De kolonel zelf stond bij de drempel van de grot. Zodra het tweetal voorbij was, zouden de wachters boven gewaarschuwd worden en van twee zijden zou men op Rabaut aanvallen.

Opeens klonk een doordringend gefluit . . . Rabaut stond stil en een ogenblik later verdween hij tussen de rotsen.

De soldaten snelden naar buiten en stormden den

35

HOOFDSTUK VI.

In de spelonk van het vertaard.

De kolonel werd woedend, toen hij zag, dat Rabaut ontsnapt was. Met gevelde degen snelde hij op den soldaat af, die den leraar het eerst was nagesneld en het scheelde maar weinig of hij had hem met zijn zwaard doorstoken. Hij braakte de vreselijkste verwensingen uit over de soldaten, stampte met de voet op de harde rotsgrond en was buiten zichzelf van drift. Doch opeens bedaarde hij.

„Wie hebben we daar?” vroeg hij met een grijns-lach, „is dat niet die oude sukkel, die den leraar vergezelde, en die Lex heeft tegengehouden, toen hij hem wilde volgen? Brengt hem hierheen, vlug, en bindt hem de handen op de rug. We brengen hem naar Nîmes en jullie zult eens zien, hoe gauw hij dan op de galeien is!”

De oude Fabre schrok volstrekt niet van deze woorden. Blijkbaar had hij op zoiets gerekend, want hij strekte z'n handen uit, toen de soldaten hem binden wilden.

„Zoals ge wilt,” zei hij kalm. „Ik ben bereid, om in de plaats van meneer Rabaut naar de galeien te gaan.”

Maar nog eer de soldaten z'n armen op z'n rug hadden gebonden, stormde er een jonge man het bergpad af. Het was Charles, de zoon van den ouden Fabre.

„Ho, ho, mannen!” riep deze, „laat dien ouden man met rust; hij is vijf en zeventig jaar en hij zou bezwijken zijn, nog éér hij op de galeien was aange-

37

leraar na. Doch de oude Fabre versperde hun de weg. Hij plaatste zich midden op het pad, waarlangs Rabaut ontkwam en zeide, dat men slechts over zijn lichaam heen, Rabaut zou kunnen volgen. 't Gaf een ogenblik oponthoud; de soldaten stonden even betoeterd te kijken, doch toen grepen ze den ouden man beet en gooiden hem op de grond. „Opzij, oude sukkel!” riepen ze. „Wou jij ons tegenhouden, als we dien ketter moeten vangen?”

Nu renden ze door, het smalle voetpad langs, overal speurend in kloven en holen, doch nergens konden ze Rabaut ontdekken. Eindelijk . . . daar zagen ze hem, maar hij was al te ver weg, om nog door hun kogels achterhaald te kunnen worden. Hij zat bovendien op een paard en reed met losse teugel de vlakte in. Rabaut was op wonderlijke wijze het dreigend gevaar ontsnapt. Gods Vaderoog waakte over den geliefden leraar en zo kon een kleinigheid het gehele plan in duigen doen vallen.

Wat was er gebeurd? Eén van de vier jongelieden, die de lijfwacht van Rabaut vormden, had één van de hogerop verscholen soldaten gezien. Even slechts, maar dat was genoeg, om hem te doen begrijpen, dat er gevaar dreigde. Dadelijk had hij de fluit aan de mond gezet. En daardoor was Rabaut aan het gevaar ontsnapt.

36

komen. Hier, neem mij, maar laat hem rustig naar huis gaan!”

De soldaten aarzelden en ook de kolonel scheen een ogenblik besluiteloos. Feitelijk vonden ze het allen toch vrij laf, om zich — nu de prooi was ontsnapt — te wreken op zo'n ouden man.

„Maar Charles, wat betekent dat nu?” vroeg Fabre verwonderd. „Denk jij, dat ik zal sterven, eer ik op de galeien ben?”

„Ja zeker, vader, dat zal zeker gebeuren; u is veel te oud om al de vermoenissen te doorstaan, die aan een reis naar de galeien verbonden zijn.”

„Maar jongen, dat is immers juist gelukkig; wanneer ik sterf, eer ik daar ben aangekomen, heb ik het leed van de galeien niet meer te verduren, maar jij, jij zoudt er wel twintig of dertig jaar moeten vertoeven.”

„Dat hindert niet, vader, maar dat u er heengaat, dat kan ik niet verdragen!”

„Hier soldaten, het blijft zoals ik straks al zeide: bindt mij maar, doch laat mijn ouden vader in vrede heengaan!”

Doch de oude man bleef weigeren en zo kwam men niet verder. Toen kreeg de kolonel, naar hij meende, opeens een prachtig idee.

„Zeg, kerels, de oplossing is heel eenvoudig, ze schijnen allebei zin te hebben in de galeien, welnu grijpt dien jongen ook, dan gaan ze samen, dat is gezelliger!” riep hij. En hij lachte om z'n eigen aardigheid. Maar nu had hij met Charles toch buiten den waard gerekend. Bliksemsnel ontrukte hij één der soldaten zijn sabel en terwijl hij zich tegen de rotswand plaatste riep hij: „Wat zegt u daar? Wilt u ons beiden gevangen nemen? Ik ben hier vrijwillig gekomen en die mij gevangen wil nemen, kan dat proberen, maar levend krijgt hij mij niet”. Terwijl hij dit zeide, zwaaide hij dreigend met de sabel. Met gevelde geweren dron-

38

gen de soldaten nu op Charles aan en het scheen wel, dat zijn laatste uur geslagen was. Doch dit was te veel voor den ouden vader. Schreiend wierp hij zich tussen zijn zoon en de soldaten in en riep: „Nee, nee, doodt hem niet; neemt mij mee en laat Charles heengaan!”

Doch Charles noch de kolonel wilden hiervan weten en toen hij zag dat al z'n moeite vergeefs was, stemde hij er eindelijk in toe, dat Charles in zijn plaats gevangen genomen werd. Gewillig liet de jongen zich de handen binden en kort daarop trokken de soldaten met hem af.

De oude man zette zich snikkend neer op de plaats, waar zij zijn jongen gevangen genomen hadden. De drie vrienden van Charles waren nu dichterbij gekomen en stonden om den ouden man heen.

„Weet je,” vroeg er een, „wie ons verraden heeft?”

„Och, zeg dat nu maar niet tegen meneer Fabre,” meende een ander. Doch de oude wilde beslist de naam weten. Toen hij hoorde, dat Bruyn de Judas was geweest, schrok hij hevig.

„De zoon van mijn vriend Bruyn,” snikte hij, „hoe is het mogelijk! Wie heeft jullie dat gezegd? Het lijkt me te vreselijk, om waar te zijn.”

„Er is geen twijfel mogelijk, meneer Fabre,” zei er een, „hij is herhaaldelijk in gezelschap van twee mannen Nîmes uitgewandeld en steeds weer alleen teruggekeerd. We begrepen toen niet, wat dit eigenlijk te betekenen had, maar nu is het duidelijk genoeg. Bij twee man tegelijk heeft hij de soldaten natuurlijk hier in de spelonk gebracht. Komt, laten we eens even in de grot gaan kijken.”

Twee der drie jonge mannen stapten nu op de spelonk af. De derde bleef bij den ouden Fabre.

Bruyn had nog juist de tijd, om zich in de uiterste hoek van de grot terug te trekken. Hij had alles gehoord, wat daar buiten gesproken werd en nu de beide

39

hij bij het schemerig licht, dat in de grot hing, een deel van de lijdensgeschiedenis uit Lukas twee en twintig voor te lezen.

Ademloos hoorden de mensen deze woorden aan. Ook Bruyn vernam alles. Hij had zich in het verste hoekje van de grot teruggetrokken, zo diep weg, dat hij zich bijna niet bewegen kon. Maar de woorden uit het Evangelie drongen daar toch tot hem door. En enkele teksten spraken hem op dit ogenblik heel bijzonder toe.

Hij sidderde toen hij den predikant hoorde lezen: „En de Satan voer in het hart van Judas, die toege-naamd was Iskariot, zijnde een van de twaalfen. En hij ging heen en sprak met de hoofdmannen en overpriesters, hoe hij Hem hun overleveren zou.”

Deze woorden grepen Bruyn aan.

„Die Judas ben ik!” flitste het door zijn hoofd.

„En de Zoon des mensen,” — zo las de prediker verder — „gaat wel heen, gelijk besloten is, doch we dien mens door welken Hij verraden wordt.”

En toen hij eindelijk kwam bij de gevangenneming in de hof van Gethsémané, sneden de woorden: „Judas, verradt gij den Zoon des Mensen met een kus?” hem door de ziel.

Bruyn dacht, dat de dominee nu over deze woorden zou gaan spreken, doch dat deed hij niet. Hij kon het niet en het behoefde ook niet. In dit ogenblik wilde de leraar alleen het Woord van God tot de mensen laten spreken.

„Laten we bidden,” zei hij toen.

Daarop volgde een gebed, waarin de leraar bad voor de vervolgdte gemeente, voor dominee Rabaut, die nu op de vlucht was. Hij smeekte God hem op die vlucht te bewaren. Hij bad ook voor Charles Fabre, die door de vijanden gevangengenomen was en nu op de galeien zou moeten lijden voor de Naam en de zaak

41

jongelingen zich omkeerden, herkende hij ze: het waren de broers van Madeleine.

„Je behoeft niet te vragen of we goed geraden hebben, Henri,” zei de een, „kijk eens hier, overal liggen resten van eten op de grond. Ze hebben hier dus vrij lang vertoefd.”

„Ja, en door deze spleet zullen ze ons beloerd hebben,” meende Henri. „Kijk eens, je kunt hier het gehele bergpad langs kijken. Misschien is Bruyn er zelf wel bijgeweest en heeft hij Rabaut aangewezen.”

„Best mogelijk; kom, Henri, ik ga er weer uit, ik voel me in deze spelonk van het verraad niets op m'n gemak.”

Toen ze buiten kwamen, zagen ze heel wat mensen het bergpad afkomen. Het waren Hugenoten, die de vergadering hadden willen bijwonen, doch op het horen van de fluit, gevlucht waren.

Zodra ze echter bemerkten, dat de soldaten afgetrokken waren, keerden ze op hun schreden terug, om nog iets naders te vernemen omtrent de overval. Fabre werd door zijn vrienden omringd en meer dan eens hoorde Bruyn z'n naam noemen.

Langzamerhand kwamen de mensen nu de spelonk in. Het was of allen met eigen ogen de plaats wilden zien, waar de verraderlijke aanslag gesmeed was. Onder die mensen bevond zich ook dominee Paul Vincent. Zij groeften zich om hun leraar heen en verwachtten dat hij in deze ernstige ogenblikken enige woorden tot hen zou spreken. Dit deed hij dan ook, maar op een andere wijze, dan ze hadden verwacht.

Hij vouwde de handen en sprak: „Onze hulpe is in de Naam des Heeren!”

Tot driemaal toe herhaalde hij deze woorden. Zij vormden het gebed, waarmee hij de samenkomst in deze spelonk van het verraad wilde openen. Toen nam hij zijn Bijbelte en bladerde er in. Daarop begon

40

des Heeren en eindelijk bad hij ook . . . voor den afvalligen Bruyn, die een verrader was geworden. Daarop gingen de mensen, diep onder de indruk, de grot uit.

En achter in die grot, in een verborgen hoekje, lag de verrader, de Judas, daar lag Bruyn, de zoon van godvrezende ouders en hij schreide. Het waren tranen van bitter berouw, die over z'n wangen rolden. Het Woord van God had hem de ogen geopend voor het schrikkelijke kwaad, dat hij had bedreven. Nu had hij diep berouw.

Hij wachtte totdat het geheel donker was geworden en toen begaf hij zich naar buiten.

De sterren flonkerden aan de nachtelijke hemel, toen Bruyn zich midden tussen de rotsen door een weg zocht. Eenmaal op de grote weg viel het Bruyn niet moeilijk spoedig Nîmes te bereiken.

Hij begaf zich naar het huis der Jezuiteten en op zijn kloppen liet men hem binnen.

Hij verzocht Charnay te spreken, doch het antwoord luidde, dat de pater niet meer te spreken was. Bruyn moest zich maar naar zijn cel begeven. Maar de volgende dag riep Charnay Bruyn toch bij zich.

„Je bent een onhandige verrader, Bruyn,” zei de pater.

„Eerwaarde, ik heb toch gedaan, wat ik beloofd had te zullen doen?”

„Rabaut is toch ontsnapt, is 't niet?” snauwde hij den onthutsten jongen man toe.

„Ja wel, eerwaarde, maar dat was niet mijn schuld, ik heb toch . . .”

„Zwijg! wou jij nog beweren, dat het jouw schuld niet was? Wiens schuld zou het dan zijn, denk je?”

Bruyn gaf geen antwoord. Tegen Charnay was hij niet opgewassen, dat wist hij wel en hij begreep ook, dat de kolonel de schuld van het mislukken der onder-

42

neming op Bruyn had gegoooid. Dat was tevens een goede manier om van de beloning af te komen. Toch waagde Bruyn het nog om over zijn loon te spreken. Nee, hij wilde geen geld hebben, maar men had hem immers beloofd, dat Madeleine de vrijheid zou terugkrijgen.

„Eerwaarde,” begon hij weer aarzelend, „ik heb toch precies gedaan, wat u mij hebt opgedragen?”

Zwijgend keek Charnay hem aan. En toen de pater bleef zwijgen, vatte Bruyn moed en vroeg: „U hebt me beloofd, dat, wanneer ik deed, wat ik gedaan heb, u dan Madeleine de vrijheid zou teruggeven. Mag ik er op rekenen, dat het meisje vrij komt?”

„n Ogenblik bleef het stil.

Toen klonk er een schaterlach door het kleine vertrek. De pater sloeg zich op de knie van plezier.

„Onnozele hals,” zei hij toen, „had jij dan ooit gedacht, dat wij heus Madeleine uit de gevangenis zouden ontslaan? Weet je dan niet, dat wij tegenover ketters, zoals jij er een bent, ons woord niet behoeven te houden? Nee, Bruyn, jij deugt niet voor verraderen, dat is gisteren duidelijk gebleken. Jij bent 'n onhandige dwaas. En nu heb ik nog één woord voor jou,” ging hij boos verder, terwijl hij opstond. „Je moet onmiddellijk dit Ordehuis verlaten en er nooit meer terugkeren. Begrepen?”

„Maar eerwaarde, u noemt me een ketter,” zei hij aarzelend, „maar u weet toch . . .”

„Ja, ja, ik weet, dat jij zogenaamd Rooms bent geworden, maar van die bekering geloof ik nu niets meer,” viel Charnay den verbluft Bruyn in de rede.

„Je bent hier halfdood binnengedragen en wij hebben je liefderijk en zorgvuldig verpleegd. Doch onze liefde heb je met ondankbaarheid beloofd. Ga uit mijn ogen en kom nooit weer terug!”

Bruyn stond op, de pater had hem doorzien, be-

43

greep hij. Hij was in z'n hart nooit Rooms geworden.

Zonder een woord meer te zeggen, verliet hij het vertrek van pater Charnay en enige ogenblikken later viel de zware deur van het Ordehuis achter den verrader dicht.

HOOFDSTUK VII.

Rabaut geeft zich over.

In de beneden-kamer van de toren van Constance te Aigues-Mortes, in het zuiden van Frankrijk, heerste op zekere avond grote spanning.

Er zaten daar een twintigtal vrouwen om des geloofs wil opgesloten. Ze hadden een treurig leven, want de beide ronde kamers, die de toren bevatte en die boven elkaar gelegen waren, maakten hun enig verblijf uit. Sommige vrouwen zaten daar reeds tien, vijftien of twintig jaar opgesloten. Marie Durand was er al bijna dertig jaar. Ze was er in gekomen op dezelfde tijd, waarop men haar broer, die predikant was, had opgehangen. Het langst van allen had Anna Gaussaint in de toren opgesloten gezeten. Het was nu al bijna acht en dertig jaar, dat zij er was. Maar de laatste tijd was zij ziek en haar medegevangenen vermoedden, dat zij het niet lang meer zou maken. Zij was dan ook de enige der vrouwen, die op deze avond te bed lag. Al de anderen stonden of liepen heen en weer en praatten druk met elkaar, over het heerlijke, dat straks zou gebeuren.

Er was een blijde tijding doorgedrongen, door de dikke muren van de toren ¹⁾, een bericht, dat de vrouwen bijna niet geloven konden . . . Paul Rabaut, de grote prediker der wildernis, zou haar komen bezoeken.

¹⁾ De vestingwerken van Aigues-Mortes waren in de tijd der kruistochten onder Lodewijk den Heilige gebouwd. Zijn zoon Philippe de Stoutmoedige had ze voltooid. In een brief aan dezen vorst had Paus Clemens IX de volharding (constance) van Philips geroemd en aan dat woord ontleende de toren zijn naam.

45

44

Wel hadden ze nu en dan brieven van den leraar ontvangen. Op een of andere geheimzinnige manier waren die steeds de gevangenis binnengesmokkeld. Ze waren gericht aan Marie Durand, omdat Rabaut haar kende en telkens als er weer een brief gekomen was, had Marie die aan de vrouwen voorgelezen. Daarna was hij nog eens door ieder afzonderlijk gelezen en vervolgens zuinig bewaard. Nu, 't was de moeite wel waard, want de brieven die Rabaut schreef waren steeds troostvol en bemoedigend.

Hoewel het verraad van Bruyn den leraar destijds bijna in de val had doen lopen, had deze gebeurtenis hem toch niet kunnen weerhouden zijn werk onvermoeid voort te zetten. Overal, waar hij slechts gelegenheid vond, had hij gepredikt, zieken bezocht of met broeders en zusters het Avondmaal gevierd.

Hij had zich op heel veel gevaarlijke plaatsen gewaagd, maar in de toren van Constance, die beruchte vrouwengevangenis, was hij nog nooit geweest. Vanavond zou hij daar komen.

De Commandant van de gevangenis, meneer d'Amby, had toestemming gegeven, dat de prediker de vrouwen 'n keer mocht bezoeken. Daarom waren de vrouwen, die anders over de beide ronde kamers verdeeld waren, nu allen in de beneden-kamer bij elkaar. De kribben waren aan de kant geschoven en in het midden van de kamer stond een wankel oude tafel met een Bijbel er op en een soort leuningstoel er achter. Daar kon de dominee op zitten als hij kwam. Hij zou haar toespreken, uit Gods Woord voorlezen en wellicht ook het Avondmaal met haar vieren.

O, 't was voor deze beklagenswaardige vrouwen een feestavond en de oude Anna Gaussaint kon het nog niet geloven, dat het heus zou gebeuren.

„Hoe laat is het al, Marie?” vroeg ze aan Marie Durand.

46

„De klok van het Minderbroederklooster heeft zo pas zes uur geslagen, moeder Anna.”
„O, dan zal hij nu toch wel gauw hier zijn, denk je ook niet?”

„Ja, zeker, hij kan nu elk ogenblik komen.”
Zo sprak ze tegen de oude Anna; ze wilde het oude, zieke vrouwtje niet verontrusten. Maar tegen een vrouw, die vlak naast haar stond, zei ze zacht: „Ik ben toch zo bang, dat het vanavond niet goed zal aflopen!”

„Kom, waarom denk je dat?”
„Och, 't lijkt me allemaal te mooi; ik ben zo bang, dat er een of andere verrader”

Ineens hield ze op; ze schrok van haar eigen woorden, want ze had er niet aan gedacht, dat ze tegen de moeder van Bruyn sprak.

„Vergeef me,” hakkelde ze, „ik had er niet zo gauw aan gedacht laten we maar over wat anders spreken”

Maar de oude vrouw schudde haar hoofd.
„Ge kunt gerust zeggen, wat ge dacht, Marie, ik heb al zo veel leed doorgemaakt, dat de herinnering aan mijn jongen mij niet ongelukkiger zal maken.”

Het was waar, Marie kende de geschiedenis van moeder Bruyn. Bij een samenkomst in de woestijn was zij gevangen genomen en naar deze toren gebracht. Ook haar man was bij die gelegenheid gevat. Ze hadden drie kinderen, twee jongens en een meisje. De dochter was haar met geweld ontnomen en in een klooster geplaatst; de ene zoon was bij een godsdiensoefening door een vijandelijke kogel in het hoofd getroffen en gestorven en de tweede zoon was een verrader geworden

„Zeg het maar gerust, Marie.”
„Ik dacht aan de fout van uw zoon.”
„Fout, zegt ge? Zeg maar misdaad, want het was inderdaad een misdaad, wat hij deed. Ik ben zo blij,

47

lag op haar bed met van geluk-stralende ogen naar den prediker te staren en mompelde:

*Zo laat Gij, Heer, Uw knecht,
Naar 't woord, hem toegezegd,
Thans henegaan in vrede*

Nadat men de eerste aandoeningen te boven was, ging Rabaut naar de tafel. Alle vrouwen knielden neer op de vloer van de gevangenis en de leraar deed het gebed.
„O God,” — zo bad hij — „o, onze Vader! Onze harten waren reeds, toen wij ver van elkander waren, verenigd; onze gedachten klommen tezamen op tot Uw troon. Gij hebt gewild, dat onze stemmen, evenals onze harten, éénmaal samen tot U zouden opklinken. Ach, wat zullen wij U vergelden, Heere, wat zullen wij doen voor U, daar Gij zoveel gedaan hebt voor ons.”

Toen hij gebeden had, nam hij de Bijbel, om er uit voor te lezen. Maar een nieuwe ontroering greep hem aan. De Bijbel was opengevallen bij een bebloede strook linnen, die er in lag als bladwijzer en daaraan herkende Rabaut het boek: het was de oude Bijbel van de familie Bruyn. 'n Oude vrouw, die zich verscholen hield achter andere vrouwen, barstte nu in tranen uit.

„Hoe komt deze schat hier?” vroeg de leraar.
„Ach, ik heb geen zoon meer, die hem kan erven,” snikte moeder Bruyn.

In de Bartholomeusnacht — 24 Augustus 1572 — toen zovele Hugenoten vermoord waren, was de Bijbel besmeurd geworden met het bloed van een lid van het geslacht Bruyn en sedert was het boek als een erfstuk van vader op zoon overgegaan.

„Weet ge dan niet, dat bij God alle dingen mogelijk zijn?” vroeg Rabaut.

„Wat bedoelt u?” vroeg de oude vrouw, „zou ik mijn zoon nog kunnen terugzien?”

49

4. De Prediker der Wildernis.

dat meneer Rabaut straks komt, dat hij aan het gevaar ontsnapt is en niet, als gevolg van het verraad van den jongen, door beulshanden is gedood. Ik heb er God voor gedankt.”

„Als meneer Rabaut vanavond maar niet in de val loopt,” zei Marie weer, „ik ben daar toch zo bang voor.”

Hier werd het gesprek plotseling afgebroken. De deur ging open allen keken in spanning helaas het was de commandant.

Meneer d'Ambly kwam de ronde doen. Hij keek maar even naar binnen, maakte geen opmerking over de verschuiving der bedden, maar ging dadelijk weer weg.

„Hij is ons stellig op de hand,” zei er een.

„Ja, de goede man waagt heel wat, om onzentwil,” zei een ander.

„Hij kan er z'n betrekking mee verliezen, als het uitkomt,” meende een derde.

„Wat scheelt jou, Marie?”
„O niets, nee werkelijk niets; maar toch och, ik wou, dat het maar morgen was!”

Kort daarop ging de deur weer open. Ditmaal was het werkelijk meneer Rabaut.

Enkele vrouwen kenden hem, maar de meesten hadden den leraar nooit gezien. Maar van hem gehoord hadden ze zoveel te meer. Wat ze nooit hadden durven hopen, was nu toch werkelijkheid geworden: Paul Rabaut was in hun midden. Sommigen snelden naar de deur, om hem te begroeten, anderen vielen op de knieën, om God te danken voor deze zegen.

Ook Rabaut was ontroerd. Hoe vaak had hij er naar verlangd, de ongelukkige zusters in de toren van Constance te mogen toespreken en bemoedigen. Nu was het, door de vriendelijkheid van commandant d'Ambly toch eindelijk zover gekomen. De oude Anna Gaussaint

48

„Of je hem zult terugzien, weet ik niet, maar je kunt hem wel liefhebben!”

„Leeft hij dan nog?”

„Ja, Bruyn leeft nog!”

„Hebt u hem z'n misdaad vergeven, meneer Rabaut?”

„Ja, dat heb ik en God heeft dit nog eerder gedaan dan ik”

Moeder Bruyn wilde nog meer vragen, maar de leraar had de Bijbel nu geopend en begon te lezen uit Johannes 14 en de volgende hoofdstukken.

Hoe heerlijk klonken de heilige woorden:

„Uw hart worde niet ontroerd; gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij.”

„Vrede laat ik u, mijn vrede geef ik u

„Gelijkerwijs de Vader mij liefgehad heeft, heb ik ook u liefgehad. Blijf in deze mijne liefde

„Indien u de wereld haat, zo weet, dat zij Mij eer dan u gehaat heeft

„Heilige Vader, ik bid niet, dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Gij hen bewaart van den boze”

Nadat hij zo enige tijd uit de Bijbel had voorgelezen, werd het Heilig Avondmaal bediend. Marie Durand had een aarden schotel, waarop brood lag en in een tinnen beker bevond zich de wijn.

Rabaut las toen een gedeelte van 1 Corinthe 11 voor en reikte daarop aan al de vrouwen een stukje brood uit, terwijl ze om beurten uit de beker dronken.

De oude Anna Gaussaint bracht hij dit op haar bed. En bij het ontvangen van de heilige tekenen mompelde de oude vrouw weer:

Zo laat Gij, Heere, Uw knecht

Ze verlangde naar de hemel en dat was geen wonder, want ze had nu al acht-en-dertig jaar in deze kerker doorgebracht.

50

Na het Avondmaal dankte Rabaut en daarna was de godsdienstoefening afgelopen.

De tijd, die nu nog beschikbaar was, wilde Rabaut gebruiken, om met ieder van deze vrouwen een poosje te praten. Hij kon bijna ieder iets vertellen over haar familie. Maar wat hij aan moeder Bruyn vertelde, was al bijzonder mooi.

Haar zoon had diep berouw gehad over zijn snode daad, hij had oprecht berouw getoond en nu werkte hij onder de Gereformeerden in het Noorden van Frankrijk. Moeder Bruyn schreide van dankbaarheid.

„O, als mijn goede man dit nog eens mocht horen,” zuchtte ze. „Doch dat zal wel nooit gebeuren, want hij is op de galeien.”

„Ik zal proberen hem daar te bezoeken,” beloofde Rabaut.

Zo verliepen de nachtelijke uren en eer men het wist begon de nieuwe dag reeds aan te breken. Buiten hoorde men gestommel van voeten en gefluister van stemmen. Men wist het: dat waren de gevangenen-bewaarders. Ze mochten niet binnenkomen. Commandant d'Ambly had hen bevolen, dat ze pas de deur mochten openen als meneer Rabaut zou kloppen.

Marie Durand begon zich weer bang te maken. Dat gemompel daar buiten op de trap beviel haar niet: zij vreesde het ergste en zij vertelde dit ook aan Rabaut. Doch deze vertrouwde op het erewoord van d'Ambly en dacht niet aan verraad.

Opeens echter hoorde men een slag van een geweer-kolf op de trap. Allen verbleekten. Wat moest dat betekenen? Er was geen twijfel aan: er was verraad in 't spel.

„Vluchten? Maar daaraan was niet te denken. Deze torenkamer kon men alleen verlaten langs de trap en daar stonden de bewakers.

Vastberaden stapte Rabaut naar de deur en klopte. Dadelijk ging de deur open . . . De trap was vol soldaten.

51

HOOFDSTUK VIII.

Maar Reboul zal hem bevrijden!

In de grote keuken van zijn oude huis te Pont-de-Mont-vert zat Reboul in zijn eentje bij de tafel en bladerde in de Bijbel, die voor hem lag. Bij een paar plaatsen legde hij een vouwtje in het boek. Dan stond hij op en begon in de keuken heen en weer te lopen. Er lag een trek van grimmige vastberadenheid op zijn gezicht en het was hem aan te zien, dat er achter zijn hoge voorhoofd grote plannen werden gesmeed. Geen wonder ook.

Acht dagen geleden was Rabaut in de toren van Constance door het verraad van Commandant d'Ambly gevangen geonomen en als een lopend vuurtje was dit verpletterend bericht door de rijen der Hugenoten gegaan.

„Mogen we er dat bij laten?” hadden sommigen gevraagd. Men was het spoedig eens geweest over die vraag en kort en kloek had men besloten, om Rabaut te bevrijden. Maar hoe zou men dat moeten aanleggen? Niemand, die het wist! Men had geen leider, geen aanvoerder, geen raadsman. Tot opeens iemand de naam van den ouden Reboul had genoemd.

„Die oude Camisard¹⁾ zal ons wel helpen!” had men gezegd.

En werkelijk had men den ouden Reboul bereid gevonden, om, desnoods met het zwaard, Rabaut te bevrijden.

¹⁾ Camisard betekent „Kieldrager”, een scheldnaam, die de Franse Hugenoten gegeven was in de strijd van 1702—1709, de z.g. Camisardestrijd.

53

De vrouwen gilden van angst en Marie Durand werd doodsbleeke. Doch Rabaut bleef bedaard.

„Om wien is het jullie te doen, mannen?” vroeg hij. De soldaten gaven geen antwoord en keken beschaamd voor zich. Ze durfden den leraar niet in de ogen te zien.

Toen herhaalde hij zijn vraag; maar ook nu kreeg hij geen antwoord. Daarop echter klonk er onder aan de trap een doffe stem, die riep: „Vooruit mannen, doet je plicht!” Rabaut had de stem van d'Ambly herkend. „Dus toch 'n verrader!” dacht hij.

„Meneer d'Ambly,” zei hij, terwijl hij trachtte op de donkere trap den Commandant te ontdekken, „ik behoef u niet te zeggen, dat dit 'n schandelijk werk is; gij houdt u schuil, blijkbaar beschuldigt uw geweten u!” en terwijl hij z'n stem uitzette, riep hij: „Wacht even op mij!”

Hij wendde zich nu tot de huilende vrouwen. Hij wilde haar vaarwel zeggen, maar zijn woorden waren onverstaanbaar, door het gesnik en gejammer.

Eén der vrouwen was voor het bed van de oude Anna neergevallen. Ze greep haar handen, doch schrok hevig. Die handen waren steenkoud . . . ze was dood! Men zei het aan Rabaut.

„Gelukkig,” zei hij, „voor haar is de gevangenis eindelijk ontsloten.”

Toen ging hij weer naar de deur en riep: „Meneer d'Ambly, gij zult één gevangene moeten missen, zij is u zo pas ontsnapt. Ik zal haar plaatsvervanger zijn — komt!”

De soldaten schaarden zich verlegen om den leraar en zó, alsof hij hun aanvoerder was, ging hij met hen de trap af.

Paul Rabaut had zichzelf in de handen van zijn vijanden overgegeven!

52

Zijn bloed was begonnen te koken, toen hij vernomen had, op welke laffe wijze men zich van den prediker had meester gemaakt. Het oude vuur der Camisarden had hem aangegrepen en op zijn oude dag wilde hij, ter wille van meneer Rabaut, weer een strijd beginnen op leven en dood.

Toen waren de samenkomsten begonnen in het oude huis te Pont-de-Mont-vert en Reboul had met vuur de strijd voor de vrijheid van Rabaut verdedigd.

Reboul was niet jong meer — hij telde reeds drie en tachtig jaar. Heel dat lange leven was één grote strijd geweest voor de vrijheid van geweten. Geen vergadering, geen samenkomst, geen gevecht of Reboul had er aan deel genomen. En toch, hoe honderden malen hij ook in groot gevaar had verkeerd, nimmer was hij in handen van zijn vijanden gevallen.

Maar verdriet had hij genoeg gehad, want wat hem bespaard bleef, had zijn naaste verwanten getroffen. Zijn vrouw was, kort nadat hun eerste zoontje was geboren, door de soldaten des konings zó mishandeld, dat zij spoedig daarop was gestorven. Toen die enige zoon zelf een man was geworden, was hij gevangen genomen en later op de galeien gestorven. De oude grootvader zorgde toen voor zijn gezin, twee zoons en een dochter, Madeleine, het meisje van Bruyn. Ook deze beide kleinzonen van Reboul waren naar de galeien gevoerd, terwijl Madeleine door de vijanden was ontleed, zonder dat Reboul ooit had vernomen, waar zij vertoefde.

Maar onder al deze beproevingen was zijn vertrouwen op God standvastig gebleven.

En nu, op z'n drie en tachtigste jaar, meende hij, dat God hem riep, om den geliefden leraar Rabaut, uit de handen zijner vijanden te bevrijden.

„Zou ik de strijd nog mogen aandoen?” mompelde de grijsaard. „Ik sta met m'n ene voet in 't graf en

54

wellicht zal de dood mij spoedig na het uitbreken van de krijg wegnemen." Spoedig echter liet hij deze gedachte weer varen. Zestig jaar had hij het zwaard gehanteerd, moest hij het dan nu laten rusten? Nu, nu meneer Rabaut wellicht naar de galeien zou worden gevoerd? Nee, dat mocht niet! Hij — de oude Reboul zou met Gods hulp Rabaut bevrijden.

Voor een oude kast bleef hij staan. Hij opende de deur en lichtte toen de dubbele bodem op. Daar onder lag z'n Camisarden-wapenrusting: een lang geweer, een harnas, dat hij op de dragonders veroverd had, een hoed, twee pistolen, en een kostbaar zwaard. Dat zwaard was afkomstig van een zijner voorvaderen, die er mee gevochten had bij Irvy en Argues onder koning Hendrik IV. Hij nam het zwaard in de handen en bekeek het met trots. Ja, dat edele zwaard, dat bijna twee eeuwen oud was, zou de invrijheidstelling van meneer Rabaut moeten bevorderen.

Op dit ogenblik vernam Reboul gerucht aan de achterdeur. Hij legde het zwaard neer en liep er heen. „Daar zijn eindelijk de eerste gasten," zei hij lachend, toen hij twee jongemannen zag binnentreden.

„Zijn we te laat, vader Reboul?" vroegen ze bijna tegelijk. „De klok van het dorp sloeg daar net zeven uur en de vergadering zou toch pas om acht uur beginnen?"

„Zeker, zeker, dat is volkomen waar, maar ik verlang altijd het meest naar de eerste gasten. De eenzaamheid valt me lang, moet ge denken."

Van tijd tot tijd kwamen er anderen binnen, steeds één alleen of hoogstens met z'n beiden. Waren ze samen, dan kwam de één voor en de ander achter in. Bij beide deuren waren een paar schildwachten geplaatst. Gelukkig was de lucht donker en regenachtig en deze omstandigheid bevorderde de veiligheid.

Vader Reboul ging in z'n notenhouten leunstoel

55

moet je eens horen. Ik heb eindelijk een middel kunnen bedenken, om dat kasteel in onze macht te krijgen."

„Hoe dan?" vroeg ik nieuwsgierig.

„Wel, heel eenvoudig. Je trekt je Camisardenkleding aan, laat je handen op de rug binden en ik breng jou met dertig vrienden — verkleed als koninklijke soldaten — naar den bevelhebber, met de mededeling, dat we weer zo'n ellendigen Camisard te pakken hebben gekregen. Hoe het dan verder zal gaan, begrijp je zeker wel?"

„Uitstekend!" zei ik, „maar ik verzoek je mijn handen zo gauw mogelijk los te snijden, als ik ze gebruiken moet."

We kwamen overeen, dat we niet één, maar vijf Camisards naar het kasteel zouden brengen. Dat was een goede reden, om nog meer soldaten als geleiders te laten optreden. Soldaten-uniformen hadden we genoeg, want er waren de laatste tijd nog al wat soldaten gesneuveld.

Werkelijk trokken we een paar dagen later naar het kasteel. De bevelhebber ontving ons vriendelijk en het duurde niet lang of de vijf Camisards zaten in een vunzig hok opgesloten. Doch nauwelijks waren we daar of we hoorden een geweldig rumoer en even later werd ons hok opengegooid, we kregen wapenen en konden meevechten. De bezetting werd geheel overmeesterd en een uur later stegen hoge vuur- en rookkolommen op boven het kasteel en verkondigden in verre omtrek de overwinning der Camisards. Dat is nu vandaag precies negen en vijftig jaar geleden."

„Maar hoe is dat afgelopen, vader Reboul? Heeft men u deze overwinning niet duur laten betalen?"

„Dat heeft men wel geprobeerd: ik zal het jullie vertellen. De Zondag voor het Kerstfeest hadden we een godsdienstoefening in de streek van Mas Cauvi. Onverwachts zagen we den ridder Van Guines aan het

57

zitten en terwijl de jongelieden zich om hem heen schaarden, vroeg er één: „Kunt u ons niet eens wat vertellen uit de vroegere tijden, vader Reboul? U hebt zoveel beleefd in uw lange leven; wij zouden daar graag eens iets van horen."

De anderen vielen den vrager bij en toen was Reboul spoedig besloten.

„Jullie hebt zeker allen de ruïnes van het kasteel Sorras wel eens gezien?" begon hij, „ze liggen tussen Alais en Uzès. Welnu het is vandaag precies negen en vijftig jaar geleden, dat dit kasteel verwoest werd."

„Dat had men immers aan u te danken?" vroeg er een.

„Te danken had men het 't eerst aan God, daarna aan mij en vervolgens aan dertig anderen, van wie de laatste reeds meer dan twintig jaar dood is."

„Hebt gij dat kasteel veroverd, vader Reboul?"

De oude man begon te lachen.

„Ja, maar niet stormenderhand," zei hij, „ik ben dat kasteel binnengekomen, aan handen en voeten gebonden."

„Dus ge waart een gevangene? En u hebt ons altijd verteld, dat ge nooit gevangen zijt genomen?"

„Dat is ook volkomen waar, luister maar. In het kasteel lag een bezetting, die de Camisards in bedwang moest houden. Goed, dat was hun plicht. Maar daarom behoefden zij zich nog niet als strikroovers te gedragen. En dat deden ze; ze plunderden onze dorpen en alles wat zij Protestants belieften te noemen, sloten ze op in de kerkers van het kasteel. Dat begon ons geducht te vervelen en wij kregen lust, om met dat gevaarlijke kasteel af te rekenen. Maar hoe? Aan een belegering was natuurlijk niet te denken."

En toch wilden we het kasteel vermeesteren. Onze aanvoerder Cavalier kon er niet van slapen.

Op zekere dag kwam hij bij me en zei: „Reboul, nu

56

hoofd van de bezetting van Alais, vier honderd burgers en nog vijftig edellieden te paard op ons afkomen. Wij waren slechts met tachtig man, maar ik durf gerust te zeggen, dat die tachtig wel tegen vierhonderd opwogen. De edellieden stormden het eerst op ons af, doch wij gaven hun de volle laag en stormden daarna op hen in. Dit bracht zo'n grote schrik onder hen teweeg, dat ze terugsnelden en daardoor op de soldaten inreden. De soldaten, op hun beurt schrokken zo, dat ze de burgers omver liepen en zodoende werd de hele bende in de grootste verwarring op de vlucht gedreven. We keerden terug, om onze godsdienstoefening voort te zetten en God te danken voor de behaalde overwinning. We hadden geen enkelen man verloren en zelfs was er niemand van ons gewond!"

Reboul werd opgewonden onder het vertellen van deze oude geschiedenissen; het was alsof hij weer opnieuw de kruiddamp rook.

„Nog geen veertien dagen waren er verlopen sedert we het kasteel hadden veroverd," vertelde Reboul verder, „of we maakten op een listige manier een hele massa kruit, lood en wapens buit. Luister maar, hoe dat ging. Het dorp Sauve was zo groot, dat men het gerust een stad kon noemen. Het bezat muren en poorten en er lag een flinke bezetting. Cavalier, onze aanvoerder, had zijn strijdkrachten verenigd met de mannen van Roland, een anderen Camisardenleider en zo een bende van wel drie honderd man onder zijn bevel. Vijftig daarvan verkleedden zich als soldaten des konings en klopten aan de poort van Sauve. We vertelden, dat we uitgezonden waren, om de Camisarden te vervolgen en dadelijk werd de poort geopend en liet men ons binnen."

De bevelhebber, de heer De Vibrae, ontving ons buitengewoon vriendelijk en nodigde onze officieren bij zich aan tafel. Nauwelijks was de maaltijd begonnen

58

of er ontstond luid rumoer. Men riep, dat er een grote bende Camisarden in aantocht was (dat waren natuurlijk onze tweehonderd vijftig man) en dadelijk waren wij bereid de stad te helpen verdedigen. We snelden naar de poort, openden die . . . en lieten onze broeders binnen. De bezetting en de burgerij waren door dit vreemde voorval zo verbaasd, dat ze geen hand uitstaken om ons te verdrijven. Ze vreesden, dat we nu een grote slachting onder hen zouden gaan aanrichten, doch daarom was het ons niet te doen. We voorzagen ons van een grote massa kruut, lood en wapenen en toen trokken we af. Alleen deden we, voor we weggingen, nog iets heel lelijks: we staken de kerk in brand en schoten den priester dood!

Ik vertel dit met schaamte en om jullie te waarschuwen. We waren vaak wreed en ik hoop, dat jullie daarin ons voorbeeld nooit zult volgen. Ik moet er echter bij zeggen, dat wij vreselijk werden vervolgd en op allerlei wijzen werden gekweld, zo dat het niet te verwonderen was, dat wij wel eens wraak namen. Maar daarmee wil ik niet goed praten, wat we deden: het was verkeerd van ons, we hadden het nooit mogen doen.

We hebben nu in onze tijd veel last van pater Charnay, dat weet jullie. 't Is een kwaad heerschap, de schrik van de Hugenoten. In die tijd echter berustte de leiding der vervolging bij pater Chayla en dat was eenvoudig een tijger-mens. Bij hem vergeleken is Charnay slechts een vos. Vijftien jaar lang is hij de beul geweest. Ge zoudt rillen, als ik jullie vertelde, hoe hij onze mensen martelde en folterde. Maar ik zal dat niet doen; want zou het dienen, al die gruwelen nog eens op te halen? Eens bij een bestorming van een gevangenis, waarin Chayla bezig was de gevangenen te folteren, hebben we den pater gedood; ik heb het gedaan. Ik meende toen, dat ik het doen moest, doch later heb ik er diep berouw over gehad . . ."

59

Reboul nam het zwaard, dat hij voor zich op de tafel had gelegd en begon het uit de schede te trekken.

"Daar is het!" riep hij toen. "Heere mijn God, het zwaard is getrokken en Gij weet, wanneer we het weer in de schede zullen steken. Als we ons vergissen, vergeef het ons dan; nu zal het zwaard beslissen!" Plotseling werden er voetstappen gehoord. Een hand werd op de arm van den ouden man gelegd en een welbekende stem sprak: "Reboul! wie het zwaard neemt, zal door het zwaard vergaan!"

Reboul keerde zich in stomme verbazing om. Achter hem stond een rijzige gestalte . . .

Het was Rabaut!

Het was Rabaut!

61

Reboul zweeg. Het ophalen van die oude geschiedenis had hem ontroerd.

"Kom," zei hij, na enige ogenblikken, "ik geloof, dat we er nu allen zijn, laten we met onze vergadering beginnen". Hij zette zich aan tafel en begon enkele hoofdstukken uit de Bijbel voor te lezen. Daarna zei de oude man ernstig: "Broeders, we gaan een geweldige zaak ondernemen. We willen gaan strijden voor onzen geliefden leraar Rabaut. We zullen bloedvergieten en onze naasten doden. Dat is een verschrikkelijke zaak. Laten we daarom allen neerknielen en tot God bidden."

Allen knielden neer; ook Reboul. Zijn voorhoofd rustte op de Bijbel; men zag niets dan z'n witte haren en z'n gevouwen handen.

Eindelijk rezen allen weer op. Het was een plechtig ogenblik, toen de oude grijsaard aan deze jonge mannen enkele vragen deed.

"Broeders, luistert en antwoordt niet mij, maar den Heere!"

"Zijt gij besloten?"

"Ja!" klonk het plechtig.

"Zijt gij bereid om alles te dulden?"

"Ja!" klonk het weer.

"Wilt ge u wreken?"

"Nee!"

"Haat ge de mannen, tegen wie we zullen strijden?"

"Nee!"

"Blijft ge trouwe onderdanen van den koning?"

"Leve de koning!" klonk het luid.

"Gij wilt dus allen in vrede leven en God dienen?"

"Ja, dat willen we en dat alleen!"

"Wilt ge dat zweren?"

"Wij zweren het!" klonk het ernstig.

"Nu dan: Voorwaarts! voorwaarts! met oprechte harten en reine handen! Nu mag het zwaard de schede verlaten!"

60

HOOFDSTUK IX.

Het verhaal van Rabaut.

Natuurlijk werd de leraar van alle kanten met vragen bestormd, die hij onmogelijk alle kon beantwoorden.

"Vrienden," zei Reboul toen, "als ge u nu rustig houdt, zal meneer Rabaut misschien wel willen vertellen, waar hij zo ineens vandaan komt."

"Natuurlijk, oude vriend, dat doe ik zelfs heel graag!" antwoordde Rabaut en daarop begon hij zijn verhaal.

"Het viel mij in het eerst niet mee, aan de gedachte te wennen, dat ik nu een gevangen man was. Jullie weet, dat ik nu reeds meer dan twintig jaren door Frankrijk heb gezworven, dat ik aan honderden gevangen ben ontsnapt en je begrijpt daarom, dat zo langzamerhand de gedachte bij mij had post gevat, dat ik niet te treffen was. En nu zat ik daar toch in een gevangenskamer opgesloten en de sluwe Charnay bewaakte me. Aan ontkomen viel dus niet te denken. Ik dacht na over mijn vrouw en kinderen, over de verschillende gemeenten, over al mijn vrienden en de tranen liepen mij over de wangen bij de gedachte, dat ik nu het heerlijke werk, waartoe God mij had geroepen, voor altijd zou moeten staken.

Plotseling hoorde ik 'n pistoolschot. Er ontstond een verward rumoer en kort daarop vernam ik, dat Commandant d'Ambly zich had doodgeschoten!"

"Ontzettend!" riep Reboul uit, "waarom deed hij dat?"

"Eenvoudig uit wroeging over het verraad, dat hij jegens mij had gepleegd. Charnay had hem overgehaald,

62

mij bij mijn bezoek aan de toren van Constance gevangen te nemen. Hij had hem voorgespiegeld, dat hij dan kans maakte onder-gouverneur van de Bastille te Parijs te worden. De arme man was voor deze verleiding bezweken, doch nauwelijks had hij zijn ver-raad gepleegd, of hij had diep berouw. Graag had hij mij weer vrij gelaten, doch hij vreesde den Jezuiet en in zijn radeloosheid wist de ongelukkige toen niets beters te doen, dan zich van het leven te beroven.

Zodra d'Ambly dood was, hoorde ik voortdurend de stem van pater Charnay, die zijn bevelen gaf. Hij meende zeker, dat hij nu commandant van de gevangenis was geworden.

Kort daarop echter hoorde ik een stem, die boven de stem van Charnay uitklonk en het scheen wel of de pater aan het ruzie maken was. Alle omstanders werden stil en duidelijk kon ik den vreemdeling horen zeggen:

„Rabaut is geen gevangene, hij is iemand, die ver-raderlijk is aangehouden!”

„Maar ge zult hem niet vrij laten!” schreeuwde Charnay.

„Dat vraag ik niet aan jou! Ik ben hier de vertegenwoordiger des Konings!”

Nu hoorde ik zware voetstappen, die in de richting van mijn kamer gingen.

„Kolonel, kolonel!” hoorde ik den pater weer roepen, „ik smEEK u . . . !”

„Zwijg! Wachten, voert den pater weg!”

„Gij zult de deur niet openen, kolonel!” krijste Charnay nog.

„Dat zal ik wel!” klonk het terug.

En op datzelfde oogenblik ging de deur van m'n kamer open en stond er een deftig heer op de dorpel.

„U is meneer Rabaut?” vroeg hij mij.

„Jawel, mijnheer!” zei ik.

63

„Meneer Rabaut, u is vrij!”

65

5. De Prediker der Wildernis.

„Meneer Rabaut, u is vrij; u kunt gaan en staan, waar gij wilt. Maar ik raad u, vertrek zo vlug mogelijk van hier, want Charnay is een machtige baas. Over een uur kan ik misschien niets meer voor u doen.”

„Was het Charnay?” vroeg ik.

„Inderdaad, wist u het niet? Nu, maar de naam zult gij vaak genoeg hebben gehoord. Loop nu snel naar de herberg buiten het dorp, daar laat ge uw paard zadelen en ge vertrekt. Ik zal u tot aan de herberg geleide mee-geven.”

„Meneer, mag ik uw naam weten?” vroeg ik.

„Markies de Namiert, meneer,” zei hij vriendelijk.

Die naam zei mij niets; ik wilde nog verder vragen, doch de markies had geen tijd meer. Hij drong er op aan, dat ik dadelijk zou vertrekken, want het gevaar was groot, dat Charnay mij toch nog te pakken zou krijgen.”

„En zijt ge toen dadelijk naar Pont-de-Mont-vert ge-komen?” vroeg Reboul.

„Welnee, ik begaf mij op weg naar Toulon, omdat ik daar onze broeders op de galeien wilde bezoeken. De Intendant van de galeien, meneer D'Origny, is een flinke kerel, die zich niet, zoals d'Ambly tot ver-raad zou laten overhalen. Maar ik ben niet in Toulon gekomen. Onderweg rustend bij een vriend, kreeg ik een brief, die me dringend naar Toulouse riep. Dus ging ik naar Toulouse.”

Later hoorde ik, dat de Heere mij hierdoor aan een groot gevaar had doen ontsnappen. Ge moet weten, dat Charnay van d'Ambly had vernomen, dat ik plannen had, om de galeien te Toulon te gaan bezoeken. Zo spoedig mogelijk trok hij van Aigues-Mortes naar Tou-lon. Acht dagen zwierf hij daar rond en toen pas durfde hij er met meneer D'Origny over te praten. Maar toen werd de Intendant zo boos, dat het weinig scheelde of hij had den pater het raam uitgegooid!”

64

„En nu zijt ge dus weer veilig en wel hier,” zei Reboul, „we danken er God voor, meneer Rabaut.”

„Ik dank God, dat ik juist op tijd hier gekomen ben, want ik zie, dat jullie van plan bent een oorlog te gaan ontketenen.”

„Ja, dat wilden we zeker; we deden het uit liefde tot u en om zo mogelijk uw vrijheid te bewerken,” meende Reboul.

„Maar nu ben ik vrij en dus gaat nu de strijd niet door!” zei Rabaut flink.

Doch daarover ontstond onder de vergaderden heel wat gemopper. Ze wilden nu toch hun plannen door-zetten en Rabaut had heel veel overredingskracht nodig, om hen daar van af te brengen.

Eindelijk gaf men zich gewonnen; er werd afge-sproken, dat men door de gehele streek boden zou uitzenden, om te vertellen, dat de opstand niet door-ging, omdat meneer Rabaut weer vrij was.

Daarop deed Rabaut een dankgebed en ging de vergadering uiteen.

66

HOOFDSTUK X.

Ternauwernood ontsnapt.

Rondom de ruw-houten tafel, waarop zo pas het zwaard van Reboul had gelegen, zaten nu de predikant, Reboul en twee vrienden, die evenals Reboul ouderling waren te Pont-de-Mont-vert.

Er viel nog heel wat te praten, en terwijl ze een eenvoudig avondmaal met elkander gebruikten, vertelde Rabaut hoe kort te voren, op grond van de onzinnigste beschuldigingen, een van de aanzienlijkste Hugenoten te Toulouse, de algemeen geachte koopman Jan Calas, met drie bevriende edellieden gevangen was genomen. Na afloop van het maal werden nog verschillende belangen der gemeente besproken.

Toen vroeg Reboul opeens: „Vertel me eens, meneer Rabaut, wanneer zal ik uw zoon horen preken; is hij nu al bijna predikant?”

„Ik hoop, dat hij in de aanstaande lente naar Frankrijk zal komen en zo ge dan nog leeft zult ge hem zeker horen preken.”¹⁾

„Ik verheug me er al op!” verzekerde Reboul, „maar kon,” ging hij voort, „het is al laat en ge moet morgen weer vroeg op reis, we moesten gaan slapen.”

„Ja, ik wil vóór het aanbreken van de dag vertrekken,” zei Rabaut.

De beide vrienden namen nu afscheid en vertrokken. Reboul ging in de grote keuken ter ruste, terwijl Rabaut

¹⁾ Rabaut's oudste zoon, Rabaut Saint-Etienne keerde in Mei 1765 uit Lausanne naar Frankrijk terug en werd toen door de Synode van Languedoc aangewezen om zijn vader bij te staan in de grote gemeente van Nîmes.

baut meende buiten rumoer te horen. Hij vernam duidelijk het gerucht van voetstappen, doch toen hij door een klein gaatje in het luik tuurde, kon hij niets zien. Zwart stond de nacht rondom het huis. Geen vijf seconden later hoorde hij op de voordeur bonzen en op hetzelfde ogenblik vloog de deur van z'n slaapkamer open en stond de oude Reboul op de drempel.

„Meneer Rabaut, vlucht of verberg u!” riep hij. Maar de leraar had al geen keus meer, vluchten was onmogelijk, dus restte hem alleen nog zich verbergen. Vlug zette hij de deur van de geheime trap open, opdat men zou denken, dat hij ontvlucht was en daarop kroop hij achter het ledikant in de smalle holte in de muur.

Hij lag er nauwelijks, of hij hoorde hoe de voordeur onder de dreunende slagen bezweek. Daarop hoorde hij een verward gedruis door het gehele huis, totdat eindelijk de deur van zijn kamer werd opengegooid en een bekende stem zei: „Daar zijn we er, komt mannen, zoekt den prediker!”

Rabaut kende nu die stem; het was de stem, die hij te Aigues-Mortes had gehoord — de stem van Charnay.

Hoe kwam Charnay zo opeens te Pont-de-Mont-vert? Nadat hij te Toulon vergeefs geprobeerd had Rabaut gevangen te nemen, was hij in een boze bui te Pont-de-Mont-vert aangekomen. Hier had hij diezelfde avond, waarop bij Reboul de vergadering plaats had, gehoord, dat er zulk een samenkomst zou zijn. Daar hij onmogelijk in korte tijd voldoende mannen bijeen kon krijgen, om de vergadering te overrompelen, had hij de overval uitgesteld, totdat ten minste de helft zou zijn vertrokken. Later op de avond was men hem komen mededelen, dat er een man te paard in de nabijheid van het dorp was gezien en dat men dienzelfden man later te voet naar het huis van Reboul had zien gaan.

zijn slaapkamer opzocht, die op de eerste verdieping lag.

Rabaut kende die kamer heel goed, want hij had er vaak gelogd. Met al de geheimen van dit vertrek was hij op de hoogte. Reboul had de kamer geheel ingericht voor het herbergen van een predikant, door er voor te zorgen, dat er allerlei middelen waren, om in geval van nood te ontsnappen. De kamer had maar één raam, dat op een kleine tuin uitzag. Achter het binnenluik van dat venster hing een touwladder. In een kast was een geheime deur, die toegang gaf tot een trap. Deze trap leidde omhoog naar een vloering, terwijl men, wanneer men de trap afdaalde, in een kelder belandde.

Verder was er achter het ledikant een lange schuilhoek gemaakt, gelijk met de vloer. De ingang was achter een der panelen van het voetstuk van het ledikant aangebracht.

Men kon languit in de schuilhoek liggen en ademhalen door een spleet. Op die manier kon men zich nog wel twee of drie dagen voor zijn vijanden schuil houden.

Rabaut was met al deze bijzonderheden op de hoogte. Hij kon echter niet vermoeden, dat hij er zo spoedig gebruik van zou moeten maken.

Voor hij naar bed ging, maakte hij zijn plan voor de volgende dag gereed. Hij had heel wat bezoeken af te leggen en omdat hij graag zo gauw mogelijk naar Toulouse wilde terugkeren, wilde hij niet één minuut laten verloren gaan.

Onwillekeurig rilde de leraar.

Het was koud in de kille, onverwarmde kamer en daarbij al laat in de nacht.

Kom, hij moest maar naar bed gaan.

Juist wilde hij zich gaan ontkleden, toen de klok twaalf uur sloeg. Onwillekeurig luisterde hij er naar, doch nauwelijks had de laatste slag geklonken of Ra-

Toen stond het bij Charnay vast, dat dit een leraar was en daarom had hij dicht bij de huiskamer van Reboul enkele mannen geplaatst, die den leraar moesten trachten te grijpen, maar alle andere personen mochten laten gaan.

De mannen hadden daar tot elf uur gezeten; ze hadden tal van mannen het huis van Reboul zien verlaten, doch den leraar hadden ze niet gezien.

Charnay had daaruit opgemaakt, dat de predikant bij Reboul zou logeren en hij had besloten het huis te overrompelen.

„We zijn er!” zei Charnay, toen hij de slaapkamer van Rabaut binnentrad, gevolgd door enkelen van zijn mannen. De brandende lamp, die op tafel stond, deed hem begrijpen, dat daar kort tevoren iemand moest zijn geweest. Doch toen hij het ledikant zag, dat nog onaangeroerd was, liet hij er teleurgesteld op volgen: „Wat, is hier ook al niemand!”

Toen opeens viel z'n oog op de deur, die naar de geheime trap leidde en bijna vrolijk riep hij: „Ha, we zijn er, de vogel is gevlogen; vooruit mannen, hem achterna; hij is naar boven of naar beneden!”

Naar boven en naar beneden gingen enkele mannen op zoek en met spanning wachtte Charnay hun terugkomst af. Maar allen kwamen terug met de boodschap, dat ze geen spoor van den leraar hadden ontdekt en dat deze dus blijkbaar ontsnapt zou zijn. Woedend zette Charnay zich bij de tafel, op de stoel, waarop Rabaut zo pas nog had gezeten. Zwijgend stonden z'n mannen om hem heen.

„Is er op het dak gezocht?”

„Ja, vader.”

„Heeft men het hele huis goed doorzocht?”

„Ja, vader!”

„Maar hebben jullie er ook op gelet of er geheime schuilplaatsen zijn in dit huis?”

„Ja, vader, we hebben elk hoekje en holletje doorzocht en niets gevonden . . . maar wacht eens, niet in deze kamer.”

Onmiddellijk sprong Charnay op, greep 'n stok en begon er mee tegen de muren van de kamer te slaan. Hij bereikte echter niets, want hij sloeg te hoog en daar klonk nergens een hol geluid. Had hij lager geslagen, dan zou hij nog niets hebben ontdekt, want de schuilhoek was zo gemaakt, dat hij geen holler geluid gaf dan de andere plaatsen in de muur, wanneer er tegen geslagen werd.

Teleurgesteld ging Charnay weer zitten. Onwillekeurig rilde hij; de nacht was koud. Hij beval z'n soldaten, een vuur aan te leggen.

„Wilt u, dat we in deze kamer een vuur aanleggen?” vroeg een der mannen.

„Hier?” vroeg Charnay verwonderd. Hij had die vraag niet verwacht, doch opeens schoot hem 'n gedachte door het hoofd. Dat hij daaraan niet eerder had gedacht! Het was toch heel goed mogelijk, dat de gezochte in de schoorsteen zat. In dat geval zou 'n flink vuur hem er gauw genoeg uitjagen. Dat was immers ook gebeurd met den predikant Lafaye in 1754. Die had zich ook in de schoorsteen verborgen. Op het ogenblik echter, dat hij uit zijn schuilplaats was gekropen, had een kogel z'n been verbrijzeld. Hij werd gevangen genomen en drie dagen later was hij te Montpellier opgehangen.

Vlug commandeerde hij twee man naar het dak.

„Goed de schoorsteen in het oog houden,” beval hij.

Zelf stak hij de brand in het rishout, dat men onder de schouw had neergelegd en weldra knetterden de vlammen lustig omhoog.

'n Poos later kwamen de mannen van het dak terug. Ze hadden niets uit de schoorsteen zien komen dan rook.

71

„Zwijg, zeg ik je!”

73

Charnay werd kwaad. Zou dan de gehele overval weer op niets uitlopen? Die oude Reboul, die rakker had hem zeker weer een kool gestoofd. Opeens dacht hij aan den grijsaard. „Haal Reboul eens hier!” beval hij, „misschien kom ik iets van hem te weten.”

Veel hoop had Charnay er niet op, want in wijde omtrek was het bekend, dat Reboul een verstandige kerel was.

Tussen twee soldaten in, kwam Reboul weldra boven.

„Zo, oude baas, je dominee is weer ontsnapt!”

„Ik heb er God al voor gedankt, meneer Charnay!”

„Zo, dat is wat vroeg; je zult er Hem op de galeien voor kunnen danken . . . daar zul je er al de tijd voor hebben . . . !”

„Zou ik daar dan lang moeten blijven, meneer?”

„Lang moeten blijven? Je kent toch de verordeningen wel; je gaat er levenslang heen, kerel!”

Reboul glimlachte.

„Als je drie en tachtig jaar oud bent, betekent levenslang niet zo heel veel meer, vindt u wel, meneer Charnay?” vroeg hij.

„Maar denk er om, dat ook je bezittingen verbeurd verklaard worden!”

„Wat zou dat? Ik ga naar de galeien en m'n erfgenamen zijn er al!”

„Je oud, voorvaderlijk huis wordt met de grond gelijk gemaakt, Reboul!”

„Zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, hebben we een gebouw van God, 'n tempel, niet met handen gemaakt . . . !”

„Zwijg, zeg ik je!”

„Wilt u dat Paulus zal zwijgen?” vroeg Reboul verwonderd. „Het waren niet mijn woorden, die ik sprak, maar woorden van Paulus.”

72

„Ik zeg je, dat je je mond houdt en slechts mijn vragen beantwoordt. Waar is hij?”

„Meent u den predikant?”

„Ja, natuurlijk, wie anders?”

„Al wist ik waar hij was, dan zou ik het u toch niet zeggen, dat kunt ge immers wel begrijpen?”

„Weet je het werkelijk niet?”

Charnay zag den grijsaard ongelovig aan, terwijl hij dit vroeg.

„Ik weet het beslist niet!”

Dit was ook de volle waarheid, want Reboul wist niet of het Rabaut gelukt was te ontsnappen of dat hij zich had verborgen.

„Zo zo, dus jij weet het niet. Maar misschien kun jij ons dan wel enige aanwijzingen geven, die ons op het spoor kunnen brengen. Ik zou dan graag vergeten, dat hij vandaag hier is geweest . . . !”

„Best mogelijk, maar nooit zou ik vergeten, dat ik 'n schandelijke daad had gedaan en mijn gewetenswroeging zou zwaarder zijn dan de galeistraaf.”

„Je schijnt beslist naar de galeien te willen!”

„Welnee, maar ik wil sterven, zoals ik heb geleefd en zeker, ik verlang er ook wel enigszins naar. Het zal mij zoet zijn te lijden om mijn geloof en voor meneer Rabaut!”

Reboul schrok, toen hij deze naam had uitgesproken. Maar 't was te laat; Charnay had hem heel best verstaan.

„Van wie zeg je?”

Hij sprong op van z'n stoel, liep naar Reboul toe en schudde hem door elkaar.

„Rabaut?” schreeuwde hij, „was het Rabaut, die hier deze avond is geweest?”

„Ja zeker, het was Rabaut, wist u dat niet?” zei Reboul uiterst kalm.

Werkelijk had Charnay het niet geweten. Hij had gedacht, dat het hier een gewonen predikant betrof,

74

dien hij graag aan het gerecht zou hebben overgeleverd; maar nu hij hoorde, dat het Rabaut was, die aan zijn grijphanden was ontkomen, kende z'n woede geen grenzen meer. Het speet Reboul, nu hij begreep, dat Charnay het niet wist, het gezegd te hebben. Er was echter niets meer aan te doen, de pater wist het nu.

Charnay begon nu te razen op iedereen; op zichzelf, omdat hij zijn maatregelen niet goed had genomen; op z'n soldaten, die niet goed uit hun ogen hadden gekoken. Eén voor één ondervroeg hij z'n mannen, maar hij kreeg er niets meer uit, dan hij reeds wist. Weer wilde hij alle kamers gaan doorzoeken, toen opeens z'n oog weer op den ouden Reboul viel. Bijna was hij den man vergeten. Reboul wist van niets, had hij gezegd, maar zou dat wel waar zijn?

Hij plaatste zich eensklaps vlak vóór den ouden man.

„Dus jij weet niet, waar hij is?” vroeg hij streng.

„Nee, dat weet ik niet!”

„Zo zo, jij weet het dus niet en jij denkt zeker, dat ik dat maar voetstoots geloof. Maar dat heb je mis, vrind; ik heb wel koppiger kerels aan 't praten gekregen, dan jij bent.”

„Best mogelijk,” meende Reboul, „maar dan waren het lafaards!”

„Nu, ik vraag het je nog éénmaal; maar nu voor 't laatst. Weet jij waar Rabaut is?”

Reboul antwoordde niet meer, hij haalde eenvoudig de schouders op.

Charnay's geduld was nu ten einde; hij bond Reboul met de touwladder, die bij het doorzoeken van het huis gevonden was, vast op z'n stoel en trok hem vervolgens tot vlak bij het vuur. Hij rukte hem nu de schoenen van de voeten en legde daarna de tang in het vuur.

De soldaten begrepen maar al te goed, wat de pater van zins was en zij lieten duidelijk merken, dat deze wreedheid hen slecht beviel.

75

Doch Charnay deed niets. Hij had de tang in de hand, doch legde die weer in het vuur, alsof ze nog niet gloeiend genoeg was. Blijkbaar was hij het met zichzelf niet eens. Reboul was algemeen gezien onder de Hugenoten. Wanneer het bekend werd, dat hij een grijsaard van drie en tachtig jaar met een gloeiende tang had gepijnigd, zou hij er op kunnen rekenen, dat hem eenzelfde lot zou treffen als Chayla; ook wist hij, dat hij z'n boekje te buiten ging, als hij straffen zou toepassen — dat was zijn werk niet. Rabaut in z'n schuilhoek had het veel benauwder dan Reboul op z'n stoel.

De oude man zegevierde.

Charnay durfde het niet aan, om hem te pijnigen. Woedend op zichzelf smeed hij de tang in het vuur en gebod zijn mannen, den grijsaard met zich mee te nemen. Zelf liep hij vóór hen uit de trap af.

Enkele dagen later werd het huis van den ouden Reboul afgebroken. Op de logeerkamer vond men de schuilhoek in de muur — leeg. Rabaut was weer door het oog van een naald aan zijn vijanden ontsnapt.

Reboul werd naar de galeien gevoerd, waar z'n beide kleinzons hem wachtten.

77

Ook Reboul begreep, wat Charnay van plan was en de oude man werd bleek. Binnensmonds bad hij den Heere, om kracht en moed, om de komende foltering te kunnen doorstaan.

„Ge zit te bidden, geloof ik?” spotte Charnay.

„De abt Chayla bad ook!”

„Wanneer?”

„Toen we hem doodden, om de verschrikkelijke wreedheden, die hij onze mensen had aangedaan, wreedheden, zoals gij er nu een aan mij wilt begaan.”

„Dacht je soms, dat je me bang kon maken?” vroeg Charnay boos.

„Dat zou mij niet moeilijk vallen, meneer. Nu reeds wordt ge geheel wit!”

„Ik?”

„Maar ge behoeft u niet bang te maken, meneer Charnay, want wij doden niemand, als we er zeker van zijn, dat de wraak komt.”

„Wraak? Welke wraak bedoel je?”

„Geloof u nog aan God, meneer Charnay?”

„Houd je mond!”

„Vraag mij dan ook niet, op wiens wraak wij rekenen, . . . maar zie eens, uw tang is reeds rood-gloeiend!”

Reboul zeide dit zo doodbedaard, alsof hij volstrekt niet wist, dat dit werktuig voor hem gereed gemaakt werd. Charnay nam werkelijk de tang uit het vuur.

Ondertussen had Rabaut door de spleet alles gehoord en gezien, wat er zich bij het vuur afspeelde. Hij zag de blote voeten van den ouden man, en hij begreep, dat die straks zouden gepijnigd worden met de rood-gloeiende tang. Maar dat was hem te veel. Hij had zich vast voorgenomen, dat hij zich aan Charnay zou overgeven, als deze werkelijk de moed had om Reboul te gaan pijnigen. Op de eerste kreet van den grijsaard zou hij uit zijn schuilhoek te voorschijn komen.

76

HOOFDSTUK XI.

Rabaut en Charnay.

Zodra Rabaut bemerkte, dat de vervolgers waren afgetrokken, had hij zijn schuilplaats verlaten en was hij naar Toulouse gegaan.

Daar bracht hij een bezoek bij meneer De la Salle, die lid was van het Franse Parlement en een zeer invloedrijk man. Hij wilde te Toulouse al z'n invloed aanwenden om enkele gevangen Hugenoten te bevrijden. Het waren dominee Rochelle, de drie gebroeders Grenier en de familie Calas, die op een valse beschuldiging waren gevangen gezet.

„Hebt u mijn boekje „Laster beschaamd” gelezen?” vroeg Rabaut, toen hij bij De la Salle in de kamer zat.

„Inderdaad!”

„En wat zegt u er van?”

„Dat ge dit geschrift nu nog niet moet laten verspreiden, het zou thans meer kwaad doen dan goed.”

„Maar ik wilde er de invrijheidstelling van mijn vrienden mee bewerken; ik kan toch niet wachten, tot ze veroordeeld zijn?”

„Zeker niet, maar als uw boekje nu verschiijnt, is het zeker, dat ze veroordeeld zullen worden, dominee!”

„Zoudt ge dat denken?”

„Beslist!”

„Maar wat moet ik dan doen?”

„U moet rustiger tijden afwachten; stellig zal het geschrift dan veler ogen kunnen openen voor de onrechtvaardigheden, die er geschieden!”

Rabaut dacht enige tijd na.

78

„Misschien hebt ge gelijk,” zei hij, „ik zal het dan tot later bewaren. Maar ik wilde u nog een andere vraag doen. Is er kans, dat ik de gevangenen een bezoek breng?”

De la Salle glimlachte.

„Hebt u geen verlof gevraagd voor me?” vroeg Rabaut.

„Zeker, dat heb ik en ik heb verlof gekregen ook!”

„Nu dan, dan is de zaak toch in orde?”

„Jawel, maar ik had liever gezien, dat u niet meer op deze zaak waart teruggekomen.”

„Waarom?”

„Och, meneer Rabaut, geloof me, ge moet niet naar de gevangenis gaan, heus, ge moet het niet doen.”

„Vertrouwt ge dan het gegeven verlof niet?”

„Zeker, de Procureur-Generaal, meneer Bonrepos, is wel een hevig vervolger, maar hij is strikt eerlijk.”

„Maar dan kan ik toch immers gerust gaan?”

„Ik vrees, dat de een of andere ambtenaar u zal herkennen en verraden en dan zijt gij verloren.”

„Dat gevaar is er altijd en mijn leven is in Gods hand, meneer De la Salle en als u dus een toegangs-bewijs hebt, maak ik er graag gebruik van.”

„Hier is het!” zei De la Salle.

Hij reikte Rabaut een papier toe, waarop aan een onbekende verlof werd gegeven de predikant Rochette en de gebroeders Grenier te bezoeken. De naam was niet ingevuld.

„Nu kunt ge een naam invullen net zoals ge verkiest,” zei De la Salle, „alleen moet ge niet meer nemen Tuabar. Die naam hebt ge al vaker gebruikt en ieder weet al lang, dat dit het omgekeerde is van Rabaut. Op die manier zoudt gij u zelven verraden.”

„Dank u voor uw raad.”

„En wat doet ge nu met uw boekje, meneer Rabaut?”

79

dankbaar, maar nu moeten we zeker scheiden?”

„Nee, nee, ik heb juist nog een nieuwe verrassing: ge krijgt bezoek.”

„Wie kan dat zijn?”

„Met hoge toestemming komt 'n vriend u een bezoek brengen. 't Is een zekere meneer Theo, een koopman.”

„Ha, onze oude vriend Theo, nu dat zal ons veel genoeg doen,” zei Rochette.

Hij bezat in de hele wereld geen vriend, die Theo heette, maar hij begreep best, dat dit een schuilnaam was, waaronder zich een of andere goede vriend kwam aandienen.

De cipier vertrok en Rochette zei vrolijk: „Ge kent Theo toch wel, vrienden, het is een van de schuilnamen van hem . . . hij is beslist . . .”

„Wie?” vroegen de drie broers.

De deur ging open en Rabaut stapte binnen, vergezeld van een jongen man, zijn zoon Saint-Etienne.

Dat was een ontmoeting.

Rabaut en Rochette vielen elkaar om de hals en schreiden van vreugde.

„Dat ik u hier moet vinden, arme Rochette,” snikte Rabaut, „nee, ik weet het wel, ge hebt mij niet nodig om trouw te blijven, daarom ben ik ook niet gekomen, maar juist om van jou getrouwheid te leren.”

Hij maakte zich los uit de omarming van Rochette en nam toen Saint-Etienne bij de hand.

„Hier hebt ge m'n zoon,” zei hij, „ge hebt hem willen zien, welnu hier is hij. Hij staat op het punt om zijn werk aan te vangen en gij staat op het punt, om dat te voleindigen. Rochette is maar zes jaar ouder dan jij, Etienne,” zei hij tegen z'n zoon. De beide jonge mannen begroetten elkaar hartelijk. Daarop wendde Rabaut zich tot de gebroeders Grenier, die stil hadden toegezien.

81

6. De Prediker der Wildernis.

„Dat weet ik nog niet, ik zal nu zo spoedig mogelijk mijn gevangenen vrienden gaan bezoeken.”

Op Nieuwjaarsdag 1762 zaten dominee Rochette en de gebroeders Grenier in een gevangenis-kamer bijeen. De cipier had hun verlof gegeven bij elkaar te zitten en samen een maaltijd te gebruiken. Dit was een groot voorrecht. Deze Nieuwjaarsdag was een ernstige dag. Ze gingen wel het nieuwe jaar in, doch wisten zeker, dat ze dit jaar niet ten einde zouden brengen. Vast en zeker zou de marteldood een eind aan hun leven maken. En daarom waren ze dankbaar, dat ze deze dag samen mochten doorbrengen.

Het waren nog jonge mensen: de dominee was pas zes en twintig jaar; de oudste der drie broers was dertig jaar en de jongste twintig jaar. Omstreeks de middag zaten ze samen aan het maal. Het was een echt feestmaal. Vrienden hadden den cipier verschillende dingen voor hen gebracht en deze was zo vriendelijk geweest, daarmee voor hen een feestmaal aan te richten. Zelfs had hij hun messen gegeven, wat anders in de gevangenis streng verboden was.

Onder het eten verhaalden ze elkaar de gesprekken, die ze met Vader Bourges hadden gehad. Bourges was de priester, die belast was met de bekering der gevangenen. Om dit doel te bereiken, bezocht hij hen vaak en hield dan lange gesprekken met hen, om ze er van te overtuigen, dat ze dwaalden. Maar gemakkelijk had hij het niet, want deze Hugenoten waren uitstekend thuis in de Heilige Schrift en de priester had aan hen geduchte tegenstanders.

Ze zaten hierover nog druk met elkaar te spreken, toen de cipier binnenkwam.

„Wel heren,” zei hij vriendelijk, „ge hebt u vandaag zeker niet te beklagen?”

„In 't minst niet,” antwoordde Rochette, „wij zijn

80

Langen tijd spraken ze met elkaar. Toen stelde Rochette voor een psalm te zingen en zo zongen ze met elkaar psalm 116. Nauwelijks hadden ze enkele verzen gezongen of ze hoorden klanken, die wel op echo's van hun lied geleken. Ze luisterden goed en begrepen toen, wat er gebeurde. In een vertrek, onder het hunne, zat de familie Calas. Zij had het zingen gehoord en was toen begonnen mee te doen.

Ondertussen begon de korte Januari-dag ten einde te lopen. Rabaut begon reeds te spreken van afscheid nemen, toen de deur geopend werd en de cipier weer binnentrad.

„Mijne heren, er is weer bezoek, maar dit zal u stellig minder genoeg doen.”

„Zeker vader Bourges,” zei Jean Grenier.

„Nee, 't is vader Bourges niet, maar wel iemand, die namens hem komt.”

„Dat komt op 't zelfde neer, 't is toch zeker 'n priester?”

„Ja.”

„Nu goed, laat hij binnenkomen!”

'n Ogenblik later trad de priester binnen.

Het was een tamelijk grote man, mager, met 'n hoog voorhoofd, kleine ogen en het hoofd iets naar links overgebogen.

Met de hoed onder de arm, groette hij vriendelijk met hoofd en hand, terwijl hij binnenkwam.

„Da's een Jezuïet!” fluisterde Jean.

„Mijne heren, verwondert u er niet over . . .”

Rabaut schrok; die stem kende hij, het was de man, die d'Ambly tot verraad had overgehaald, de man, die den ouden Reboul met een gloeiende tang had willen pijnigen, het was . . . Charnay.

„Mijne heren, verwondert u er niet over, dat ik u kom bezoeken, ofschoon dit de taak is van vader Bourges. Maar vader Bourges heeft mij om hulp ge-

82

vraagd, omdat hij zulke verharde ketters als gij zijt, niet tot bekering kan brengen."

Dit was een leugen.

Charnay had zichzelf opgedrongen, want hij rekende er op, dat het hem wel gelukken zou en dat hem zo'n overwinning grote eer zou brengen.

"Hé, zijt ge niet alleen?" vroeg hij, toen hij Rabaut bemerkte.

"Nee," antwoordde Rochette, "onze vriend Theo, een koopman, brengt ons, met zijn zoon, 'n nieuwjaarsbezoek."

"Ach zo, 'n vriend . . . een geloofsgenoot zeker?"

"Ja meneer," zei Rabaut.

De vrienden zaten in grote angst. Zij vreesden, dat Charnay den prediker zou kennen en in dat geval was Rabaut verloren. Deze echter bleef kalm. Hij wist, dat Charnay hem niet kende, hem nooit had gezien. Als de Jezuïet dus niet wist, dat Rabaut hier was, als er dus geen verraad in het spel was, had hij geen gevaar te vrezen. Het allerbeste was dus zich zo kalm mogelijk te houden.

Rabaut bood Charnay een stoel.

"Neemt u plaats, meneer."

Charnay boog heel beleefd en ging zitten.

"Zou ik eens mogen vragen, wie van de heren Rochette is?" begon hij.

De dominee boog.

"Ha juist, ik heb vader Bourges veel van u horen vertellen; ge verstaat de kunst van redetwisten tamelijk goed, meen ik."

"Ik verdedig m'n overtuiging," zei Rochette eenvoudig.

"Nee, nee, ge strijdt tegen de kerk, m'n vriend, dat is juist uw grote fout, tegen de kerk, die Gods dochter is. Gij, als nederige zoon dier kerk, moogt u niet tegen haar verheffen. De kerk is in haar recht, als zij u daar-

83

"Natuurlijk, zo staat het immers in de Bijbel."

"Nu goed, dan zal ik u bewijzen, hoe verkeerd het is, dat uw kerk zich heeft geschoven tussen God en den mens."

En nu begon Rabaut 'n lange redevoering te houden, waarnaar de pater met klimmende verbazing zat te luisteren.

Was dat een koopman, die daar sprak?

De cipier had kaarsen op tafel gezet en bij het onzekere licht, dat zij verspreidden, zag Jean duidelijk, dat deze vraag bij den pater oprees.

Rabaut geraakte zo in vuur, dat hij geheel vergat, in welk een groot gevaar hij zich bevond.

Als toch Charnay ontdekte, dat koopman Theo niemand anders was dan de gehate prediker der wildernis, dominee Rabaut, dan was zijn lot beslist.

Te laat bemerkte Rabaut zijn fout. Op het gezicht van den pater was nu duidelijk te lezen, dat hij vermoedde, wie daar tegenover hem zat.

En Rabaut voelde, dat Charnay zijn geheim doorgrondde. Doch de pater durfde nog niet toe te grijpen.

Rabaut zweeg en de anderen hielden de adem in van vrees en ontzetting.

Opeens richtte Charnay zich half op en terwijl hij met fonkelende ogen den prediker aanzag, wees hij hem met uitgestrekte hand aan en schreeuwde:

"Dat is Rabaut!"

Niemand durfde zich verroeren. Alleen Rabaut bleef kalm. Ook hij strekte z'n arm uit en terwijl hij op den Jezuïet wees, zei hij:

"En dat is Charnay!"

De anderen schrokken.

Ze kenden den pater niet van gezicht, maar hadden veel over dezen gevreesden man gehoord.

"Charnay?" riepen ze verbaasd.

"Ja zeker!" riep nu de pater, opstaande, "ge hebt

85

over door haar nederige dienaars laat vermanen." Zo sprak hij nog enige tijd door, tot Rabaut hem in de rede viel.

"Meneer," zei hij, "mijn vrienden hebben misschien slechts acht dagen meer te leven; hebt gij hun niets beters te geven, dan praatjes over de kerk?"

"Och Theo, laat de priester spreken; martelaar zijn betekent immers getuige zijn?"

"Spreek toch niet van martelaarschap, mijn zoon," riep Charnay op zalvende toon uit, "we zouden ons bloed er voor willen geven, als gij uw dwalingen wildet verloochenen. Zweer uw geloof af en uw leven is geen ogenblik meer in gevaar. Ik zeg dit ook tot de drie gebroeders Grenier."

"U weet best, dat wij die voorwaarde niet kunnen aanvaarden, pater," zei Rochette, "ge kunt ons veel beter zonder omwegen ter dood laten brengen."

Er ontspon zich nu weer een heel lang twistgesprek tussen den predikant en den Jezuïet, waarbij de anderen luisterden en nu en dan slechts een opmerking maakten.

Eindelijk kon Jean zich niet langer bedwingen. Hij nam het twistgesprek van dominee Rochette over en Charnay en Jean begonnen nu met elkaar te twisten.

Dit duurde een hele poos en Charnay had het hierbij lang niet gemakkelijk, want Jean was goed thuis in de Bijbel en eveneens in de kerkgeschiedenis. Hij kon den pater dus van antwoord dienen en dat deed hij ook.

Toen ineens vroeg de koopman Theo of Charnay geloofde in de heiligheid van God.

"Wat is dat nu voor een vraag?" schertste de pater.

"Geloofst gij ook, dat God den mens geschapen heeft?"

"Ja zeker!"

"En geloofst gij, dat Hij hem schiep naar Zijn beeld?"

84

het goed begrepen, ik ben Charnay, ketters! en ik verzeker u, dat ge nu zó met hem kennis zult maken, dat het u heugen zal! En gij ketterse priester," zo richtte hij zich tot Rabaut, "gij zijt mij ontsnapt te Aigues-Mortes, en gij zijt mij ontsnapt te Pont-de-Mont-vert, maar hier in Toulouse zult ge me niet ontsnappen! Hier, cipier, hier!" schreeuwde hij, terwijl hij naar de deur vloog.

Doch Jean was hem net voor. Snel had hij één der messen gegrepen, die op de tafel lagen en terwijl hij den pater bij de arm greep, zei hij: "Geen woord meer, denk er om; misschien heeft de cipier u gehoord, nu goed, als hij komt verzint ge maar iets. Eén woord slechts wil ik je zeggen: als meneer Rabaut gevangen genomen wordt, ben jij een kind des doods!"

Hij keek den pater daarbij zo dreigend aan, dat deze sidderde over al z'n leden.

Toch zei hij nog: "Laat me los, ik wil weg!"

"Je zult niet weg!" zei Jean kalm.

"Niet . . . ?"

"Nee, niet vóórdat meneer Rabaut in veiligheid is!"

"Ik zal niets zeggen," beloofde Charnay.

"Zo, heus niet?"

"Ik wil het zweren!"

"Welke kerkvergadering heeft ook weer gezegd, dat een eed aan ketters gezworen, niet gehouden behoeft te worden? Was dat de kerkvergadering van Constanstanz niet?"

"Maar wat wilt ge dan van mij?" hijgde Charnay.

"Dat zal ik u zeggen. Ik ga nu bellen en dan zal de cipier komen. Gij moet achter in de kamer gaan zitten en daar blijven, totdat meneer Theo en zijn zoon zijn vertrokken. 'n Half uur later moogt gij ook gaan."

Charnay zag wel, dat hij niet anders kon doen dan gehoorzamen. Bleek van woede ging hij op de aangezeven plaats zitten.

86

Jean wilde bellen, maar Rabaut verzocht hem nog even te wachten. Eerst wilde hij afscheid nemen van Rochette en de drie broers. „Het is de laatste maal, dat we elkander op aarde zien,” zei hij, „ge begrijpt wel, dat ik mij na dit voorval niet meer in de gevangenis kan wagen.”

Hartelijk namen de vrienden afscheid van elkaar.

Daarop schelde Jean en nam toen onmiddellijk z'n plaats in naast de stoel van Charnay.

„Denk er om,” zei hij nog eens, „één woord, 'n gebaar, een blik . . .” hij toonde Charnay het mes, dat hij stevig in de hand hield.

Charnay zat versuft op de stoel.

Zijn ene arm rustte op de tafel, terwijl de andere slap langs z'n lichaam hing. Het hoofd hield hij gebogen, hij verroerde zich niet.

Er knarste 'n grendel.

De deur werd geopend en met 'n laatste groet verlieten Rabaut en z'n zoon de gevangenis.

De deur ging weer dicht en de grendel werd er weer voorgeschoven.

De gevangenen luisterden met ingehouden adem. Nu hoorden zij de voordeur open- en dichtgaan.

„Gered!” riep Jean.

Charnay verroerde zich niet.

„Gered!” riep hij nog eens, terwijl hij bij de stoel vandaan liep en z'n broers om de hals viel.

„Kom, laten we nu zingen.”

En met heldere stem zette hij het oude Te Deum in.

*Wij loven U, o God, wij prijzen Uwen naam!
U, eeuwig! Vader! U verheft al 't schepsel saam.
Zingt Serafs, engelen zingt! heft machten aan en tronen!
Onafgebroken rijz' uw lied op hoge tonen!
Gij, driemaal heilig zijt G', o God der legerscharen.
Dat aard' en hemel steeds uw grootheid openbaren.*

87

Nauwelijks was het lied geëindigd of Jean slaakte een kreet van schrik.

Bij de laatste regel had hij eens naar Charnay gezien en ontdekt, dat er bloed over z'n gezicht vloeide.

Hij snelde naar hem toe.

Charnay had de ogen gesloten en uit neus en mond liep het bloed weg; het had z'n kleren al geheel besmeurd.

Jean legde z'n hand op het hart van Charnay.

„Dood!” zei hij toonloos, „de man heeft zich zo vreselijk opgewonden, dat hij door een beroerte is getroffen”.

Zo was het einde van Charnay, den Inquisiteur van Languedoc . . .

88

HOOFDSTUK XII.

Het einde van de kinderen Gods.

Op de 19e Februari 1762 heerste er in Toulouse een buitengewone drukte.

Daarvoor was alle reden.

... zag men onverwachts een priester ...

Er zouden toch die dag vier ketters ter dood worden gebracht. Dominee Rochette zou worden opgehangen en de drie gebroeders Grenier, omdat zij edellieden waren, zouden worden onthoofd.

Op het plein Petit-Salin zou de terechtstelling plaats hebben.

Midden tussen de elkaar verdringende menigte zag

89

men onverwachts een priester, die zich haastte naar een huis aan de overzijde van het plein. Sommigen herkenden hem: het was pater Bridaine.

Enige ogenblikken later klopte de priester aan, aan het huis van Fortoul, 'n Hugenoet. Onmiddellijk ging de deur open en liet men den pater binnen. Bridaine vertoefde sinds enige tijd te Toulouse. Sinds veertig jaar trok hij als zendeling en reizend prediker door Frankrijk. Om z'n grote welsprekendheid, z'n oprechte vroomheid stond hij bij het volk in hoog aanzien. Hij was een Rooms priester, zeker, maar hij haatte alle kettervervolgung. Op de Nieuwjaarsdag, waarop Rabaut een bezoek had gebracht aan Rochette en de Greniers, was hij op bezoek geweest bij de familie Calas. Hij had hartelijk met hen gesproken, hij was met hen neergeknield en had met hen gebeden, zo oprecht, zo hartelijk, dat de gevangenen er door verkwikt waren geworden. „Broeders” had hij hen genoemd; hij had gezegd, dat hij er zich over verheugde, dat zij met hem denzelfden God dienden en denzelfden Heiland liefhadden. Het speet hem oprecht, dat de kerkmuren hen van elkaar scheidden. „Maar,” had hij bijna vrolijk uitgeroepen, „in de hemel zal niets ons meer van elkaar kunnen scheiden!”

Op de morgen van de terechtstelling had vader Bridaine een briefje ontvangen. Daarin stond: „Men neemt de vrijheid aan vader Bridaine voor straks een venster aan te bieden in het huis van Fortoul aan het plein Petit-Salin. Geen woord hierover, indien gij geen verrader wilt zijn.”

Bridaine had begrepen, van wien hij dit briefje had ontvangen. Het kon van niemand anders zijn dan van Rabaut. Hij wist, dat de leraar te Toulouse vertoefde en hij begreep, dat deze hem uitnodigde de terechtstelling bij te wonen. Na enige aarzeling had hij besloten, de uitnodiging aan te nemen.

90

Zodra hij de deur achter zich gesloten had, begaf hij zich langs een smalle trap naar een kleine kamer aan de voorzijde van het huis, waar hij inderdaad Rabaut aantrof. Zwijgend drukten de beide mannen elkander de hand: de priester en de prediker, beiden kinderen Gods. Daarop bracht Rabaut den pater bij het raam. Ze stonden er nog maar even, toen het geratel van karrewielen gehoord werd. Werkelijk naderde de wagen, waarop de vier ter dood veroordeelden zaten: Rochette en de drie gebroeders Grenier; vier priesters zaten er naast hen.

De kar hield nu stil bij het schavot. Rochette klom er het eerst uit: daarop volgden de drie broers.

„Tot weerziens! broeders, tot weerziens!”

Het was dominee Rochette, die deze woorden sprak en ze klonken zó helder, dat Rabaut en Bridaine ze duidelijk konden verstaan. Beiden knielden ze weer bij het raam. En terwijl Rabaut, met tranen in de ogen, staarde naar het einde van deze kinderen Gods, durfde de priester er niet naar te kijken, maar hield z'n hoofd voorover gebogen en snikte . . . Hij wilde niets meer zien; hij hoopte niets meer te horen.

Doch op datzelfde ogenblik trof weer de heldere stem van dominee Rochette z'n oor.

Hij zong z'n dodenzang uit psalm 118:

*Dit is de dag, de roem der dagen,
Die Israels God geheiligd heeft;
Laat ons verheugd van zorg ontslagen,
Hem roemen, die ons blijdschap geeft.
Och Heer! geef thans Uw zegeningen,
Och Heer! geef heil op dezen dag;
Och, dat men op dees' eerstelingen,
Een rijken oogst van voorspoed zag.*

De gebroeders Grenier zongen met den predikant

91

„Dat is het einde van de kinderen Gods, Bridaine,” zei de prediker.

„Je hebt me vandaag veel laten lijden, Rabaut,” antwoordde de pater, „is het nu genoeg?”

„Nog één ding vraag ik van je. Je hebt nu de terechtstellingen gezien. Wil je nu ook zien, wat ze uitwerken?”

„Hoe bedoel je dat?”

„Ik vraag je om de 20ste van de volgende maand in onze samenkomst te komen. Daar zult ge dan duizenden Hugenoten bijeen zien, om te bewijzen, dat ze geen vrees kennen voor het schavot.”

„Waar komen jullie samen?”

„Buiten Nîmes in de 'woestijn'.”

„Goed, ik zal er zijn . . . tot weerziens, Rabaut.”

De beide mannen drukten elkaar de hand, de pater en de predikant, daarop verliet Bridaine snel het huis van Fortoul en begaf zich onder de menigte.

Voordat pater Bridaine de samenkomst te Nîmes kon bijwonen, zou nog een ander kind van God zijn geloof met zijn bloed bezegelen.

Het was de oude Jean Calas, dien men aan de vuurdood zou prijsgeven.

Het geschrift van Rabaut was verspreid geworden, maar had een verkeerde uitwerking gehad.

„Laster beschaamd” heette het boekje, waarin Rabaut had aangetoond, dat zijn vriend Calas niet schuldig was aan de vreselijke daad, die men hem ten laste legde. Men had hem ervan beschuldigd, dat hij zijn oudsten zoon Marc Antoine had vermoord.

Natuurlijk had Calas deze misdaad niet op zijn geweten, en indien Calas geen Hugenoot was geweest, zou men hem zeker hebben vrijgesproken.

Door het boekje van Rabaut waren de rechters niet van de onschuld van Calas overtuigd; het had hen slechts meer verbitterd.

93

mee. En met verbazing luisterde de gemeente naar dit gezang. Men kon niet begrijpen, hoe mensen, die vlak voor de dood stonden, moed hadden om te zingen. Ach, de meeste omstanders begrepen weinig van het geloof van deze kinderen Gods. Dat geloof had hen verlost van de vrees des doods. De laatste woorden van de psalm hoorde men slechts zingen door de drie broers: de beul had onder het zingen zijn werk gedaan . . .

„Rochette is in de hemel,” zeide Rabaut.

Bridaine knikte slechts; hij was te ontroerd om te spreken.

Kort daarop hoorde men een slag met 'n bijl en Rabaut wist, dat de oudste der drie broers was onthoofd.

Kort daarop volgde een tweede slag . . . maar de derde bleef uit.

Verwonderd tuurde Rabaut naar het schavot.

Daar stond nog slechts de jongste der drie Greniers.

Waarom doodde men hem niet?

Ach, men hoopte hem afvallig te kunnen maken.

„Ge hebt nu uw broers zien sterven,” zei de beul, „wees jij wijzer dan zij en herroep!”

„Nooit!”

Enkele priesters drongen nu naar voren en riepen:

„Herroep! Herroep Grenier!”

Maar de martelaar schudde het hoofd.

Hij knielde neer om z'n laatste gebed te doen en om de dodelijke slag te ontvangen.

De beul bukte zich: „In Gods naam, Grenier, herroep!”

„Doe uw plicht!” was het antwoord.

Toen men zag, dat hij onverzettelijk bleef, viel ook de derde slag . . .

Met tranen in de ogen stond pater Bridaine op van de grond. Ook Rabaut rees op.

92

In het openbaar had men het geschrift van Rabaut laten verbranden en op diezelfde dag onderging de grijze Calas zijn laatste verhoor.

Toen was zijn lot beslist.

Maar in de nacht vóór zijn dood kreeg hij bezoek van vader Bridaine.

Deze trachtte hem moed in te spreken; hij bracht hem ook een brief van Rabaut, die de gevangene drie of viermaal las. Hij dankte er God voor, dat zijn vriend Rabaut hem in zijn laatste ogenblikken niet vergat. Ook schreef de prediker, dat hij van uit een huis, dicht bij de plaats der terechtstelling de uitvoering van het vonnis zou gadeslaan en Calas moest naar dat huis zien, als hij kon.

Hier zat een priester bij den Hugenoot en het was wonderlijk, hoe dit bezoek den ketter troostte. Waren zij niet beiden kinderen Gods?

„Wilt gij mij morgen vergezellen op mijn laatste gang?” vroeg Calas. Maar Bridaine schudde het hoofd.

„Het kan niet!” zuchtte hij, „het is de taak van vader Bourges en ofschoon ik het hem gevraagd heb, wil hij van zijn recht geen afstand doen.”

„Zou Bourges het mij niet lastig maken?” vroeg Calas.

„Nee, dat zal hij zeker niet, want ik heb het hem gevraagd; hij zal je in vrede laten sterven, Calas.”

„Ik dank u, vader Bridaine!”

Daarop namen de beide mannen afscheid van elkaar. Bridaine had de ogen vol tranen.

Hij was Rooms, maar hij kon niet geloven, dat het Gods wil was, dat Christenen elkander op deze wijze vervolgden. Hij beschouwde Calas als zijn broeder en hij verheugde er zich op later met hem in de hemel denzelfden God te kunnen verheerlijken.

Toen Jean Calas de volgende dag om twaalf uur op het schavot stond, zocht hij naar het raam, waarachter

94

hij vermoedde, dat Rabaut zich bevond. Langzaam ging een wit gordijn iets omhoog en . . . daar zag Calas z'n vriend. De leraar wees met de ene hand op een opengeslagen Bijbel, die voor hem lag en met de andere naar boven.

Calas begreep hem. Hij knikte om hem te danken voor deze laatste bemoeiding.

Een uur later was Calas verbrand . . .

En Rabaut maakte zich gereed voor de grote samenkost te Nîmes, waar zijn zoon tot zijn werk zou worden ingeleid.

HOOFDSTUK XIII.

Als schapen in het midden der wolven.

Er liep een jonge man op het steile rotspad, dat naar de vergaderplaats voerde, waar vroeger dominee Rabaut als door het oog van een naald aan de gevangenneming was ontsnapt.

Hij hield het hoofd gebogen en was in diep gepeins verzonken. Blijkbaar was hij op weg naar de vergadering der Hugenoten, die op deze dag — 20 Maart 1762 — buiten Nîmes zou worden gehouden.

Twee dagen te voren was Jean Calas ter dood gebracht, doch dit had de gelovigen geen schrik aangejaagd. Zij kwamen even opgewekt als vroeger naar de samenkost. Ze hadden daarvoor vandaag een goede reden: niet alleen zou dominee Rabaut preken, maar ook zou diens zoon Etienne in de godsdiensttoefening als prediker worden bevestigd.

De jongeman was nu bij de spelonk gekomen, van waar indertijd de vijanden op Rabaut hadden geloerd. Met 'n schok bleef hij stilstaan. „Hier was het!” mompelde hij, terwijl hij schuw naar de ingang van de spelonk keek, als verwachtte hij daaruit elk ogenblik een groot gevaar. Daarop draaide hij zich om, liep naar de steen, waarop de oude Fabre had gezeten en viel daar op de knieën. Snikkend boog hij het hoofd en fluisterend bad hij tot God . . .

Zonder dat de bidder het bemerkte, kwam nu een andere jonge man uit de spelonk. Deze liep naar den biddenden man toe en stond een poos besluiteloos achter hem.

96

95

Daarop legde hij z'n hand op diens schouders en zeide: „Bruyn!”

De jonge man, die geknield bij de steen lag, sprong op en met een blijde klank in z'n stem riep hij: „Fabre, ben jij het?”

„Zoals je ziet.”

„Ik dacht juist met bitter berouw, aan wat ik jouw ouden vader en jou heb aangedaan. Wil jij het me vergeven, Fabre?”

„Het is je al lang vergeven, Bruyn!”

„Maar . . . maar hoe is het mogelijk, dat jij hier voor me staat. Gek, dat ik daar nu pas over begin te denken. Jij was toch op de galeien, Fabre?”

„Men heeft mij genade geschonken en vrijgelaten!”

„Dat was zeker, om de grote opoffering, die jij je getroost hebt voor je vader?”

„Misschien wel; ik zal je vertellen, wat ik er van weet.

De dichter De Falbaire heeft het verhaal gehoord en die heeft over die geschiedenis een toneelstuk geschreven, dat hij noemde: „De eerlijke misdadiger”. Daarover werd algemeen druk gesproken. Men prees den jongen man, die in de plaats van z'n vader naar de galeien was gegaan en alle mensen zeiden, dat hij verdiend zou hebben, om vrijgelaten te worden, als hij niet dood was geweest.”

„Hoe dat zo?”

„Wel, men meende, dat dit verhaal lang geleden was geschied en dat die jongeman sedert jaren overleden was. Toen Dominee Rabaut dit hoorde, heeft hij hiervan handig gebruik gemaakt en overal laten bekend maken, dat de jongeman uit „De eerlijke misdadiger” nog leefde en daarop werd ik in vrijheid gesteld.”

„Wanneer ben je vrijgekomen, Fabre?”

„De tiende Maart, tien dagen geleden dus.”

„Och, dat was juist de dag, waarop Jean Calas . . .”

„Ja, ja, ik weet het, ik heb van z'n heldendood ge-

97

7. De Prediker der Wildernis.

hoord. En ik verzeker je, Bruyn, onder het volk wordt het verzet tegen de vervolging der Hugenoten hoe langer hoe groter. Te Montpellier moest ik bij den Prins van Beauvau komen. Hij heeft mij geprezen om mijn gedrag en mij verzekerd, dat ons lijden nu spoedig voorbij zou zijn.”

„Och, Fabre, dat is wel heel mooi, maar de prins is geen baas, het zijn de priesters, die de vervolging doorzetten.”

„Ja, ja, dat weet ik, maar we zullen hopen, dat die ook eenmaal tot het inzicht zullen komen van hun dwalingen. De overste Narniers, die ons zo bitter heeft vervolgd, is nu één onzer warmste vrienden.”

„Dat weet ik,” zei Bruyn.

„Maar je weet misschien niet, dat de godsdienst-oefening, waar we nu heen gaan, met zijn verlof plaats heeft.”

„Wat zeg je? Nee, dat wist ik niet.”

„Nu, maar dat is zo. Voor de eerste keer sinds tachtig jaar kunnen wij vandaag bijeenkomen, zonder dat we bang behoeven te zijn voor een overval.”

„Jammer, dat Reboul, die oude Camisard, er niet bij kan zijn; wat zou hij gelukkig zijn.”

„Ja, Bruyn, dat zou hij zeker, maar vertel me eens, hoe wist jij, dat wij hier vandaag bij elkaar zouden komen? Ik dacht, dat jij in Parijs zat.”

„Dat zat ik ook, maar ik kreeg een brief van Rabaut. Hier is hij: lees hem zelf.”

En Fabre las de brief, die Rabaut aan den verrader, die tot berouw was gekomen, had geschreven.

„Waarde Vriend!” zo schreef Rabaut. „De twintigste Maart zal voor mij een belangrijke dag zijn. Op die dag wordt mijn zoon Etienne, jouw schoolkameraad, tot zijn werk als prediker ingeleid. Kom naar Nîmes, dan kan die dag ook wordende dag, waarop jij met onze gemeente wordt verzoend. Kom naar onze vergadering en misschien heeft

98

God op die dag meer dan één zegen voor je weggelegd."

"Wat zou die laatste zin betekenen, Bruyn?"

"Ik weet het niet, 't is geheimzinnig, en ik wil je wel zeggen, dat ik vandaag maar één zegen verwacht, namelijk de verzoening met de gemeente."

"Ook ik wilde graag deze samenkomst bijwonen. Gisteravond ben ik te Nîmes aangekomen en heb mijn ouden vader begroet."

"Hoe gaat het met mijn vader, Fabre?"

"Het speelt hem, dat ik de galeien verliet, al was hij blij voor mij, dat ik de vrijheid terugkreeg. Ik heb verzocht hem vrij te laten en mij in zijn plaats te houden, doch daarvan wilde men niet horen. Hij maakt het gelukkig nog goed, voor zover men het op de galeien goed maken kan, dat begrijp je wel."

Al pratend waren zij bij „de tempel” aangekomen. Er waren reeds heel veel mensen bijeen en nog steeds bleven de gelovigen van alle kanten toestromen.

Het was den meesten niet bekend, dat deze vergadering stond onder de bescherming van den markies De Narniers, doch dat belette de mensen niet, naar de samenkomst te gaan. De dood van dominee Rochette, van de gebroeders Grenier en van Jean Calas had de mensen niet bang kunnen maken.

Toen Fabre op de vergaderplaats aankwam, werd hij dadelijk door een dichte drom vrienden en bekenden omringd. Men gaf hem de hand, men feliciteerde hem en vroeg bijzonderheden over zijn invrijheidstelling.

Maar Bruyn, die wat verlegen terzijde bleef staan, werd niet minder hartelijk verwelkomd. Niemand liet iets merken over wat vroeger was gebeurd.

Er moesten die dag zeven leraren komen, dat was een oud gebruik bij de Hugenoten als er een nieuwe predikant werd bevestigd. Reeds waren er zes, namelijk Vincent, Guizot, Lacontré, Gibert, Bastide en Pradel. Maar Rabaut was er nog niet.

99

„Zou hij wel komen?” werd er gevraagd.

„Hij komt vast niet!” meende een ander.

Bruyn herinnerde zich hoe het op de dag van het verraad was gegaan. Ook toen was Rabaut heel laat geweest.

Eindelijk! daar kwam de lang verwachte, voorafgegaan door z'n vier lijfwachten en gevolgd door heel veel gemeentelieden. Naast hem liep z'n zoon Etienne.

Nauwelijks was Rabaut in de vergadering aangekomen, of hij vroeg of men Bruyn al had gezien. Enkelen hadden hem gezien in de nabijheid van de tent. Dadelijk ging de prediker er heen.

Hij vond de beide vrienden en nam hen mee naar het podium, vlak vóór de tent, waarop het spreekgestoelte stond. Toen sprak hij de gemeente toe. Hij zeide, dat de verloren zoon en de trouw gebleven zoon Bruyn en Fabre beiden weer voor het eerst sinds die vreselijke dag in de gemeente waren.

„Wilt gij Bruyn weer in zijn rechten herstellen?” vroeg hij.

En uit duizenden monden klonk het plechtig: „Ja!”

Nu was de verzoening tot stand gekomen en het gezicht van Bruyn straalde van vreugde. Hij wilde zich nu naar z'n plaats begeven, doch Rabaut verzocht hem nog even te blijven.

Twee mannen, in wijde mantels gehuld, waren straks ongemerkt de tent binnengeglijpt; het waren pater Bridaine en markies De Narniers.

De markies kwam nu naar buiten. Hij drukte Bruyn de hand en zei: „Je broeders hebben je nu vergeven, wil je mij nu ook vergeven, Bruyn? Ik heb je slecht behandeld, door je over te halen om verraad te plegen, maar wil je mij vergeven?”

„Laten we er niet meer over spreken, meneer de markies,” antwoordde Bruyn.

Dominee Rabaut verzocht nu aan Bruyn of hij even

100

de tent wilde binnengaan. Hij zeide hem niet, waarom, en dus wist Bruyn niet, wat hem daarbinnen wachtte.

Bij de ingang van de tent bleef hij plotseling staan.

Zag hij dat goed? Maar dat kon toch immers niet? Hij droomde stellig.

Doch neen, het was geen droom, het was werkelijkheid. Reeds kwam het meisje hem tegemoet lopen en omhelsde hem . . .

„Madeleine!” snikte Bruyn, „ben jij het werkelijk?”

„Ik ben het, jongen . . .” maar meer kon ze niet zeggen, ze barstte in tranen uit.

Nu trad de markies naar voren.

„Bruyn,” zei hij, „je vader zit op de galeien en je moeder vertoef in de toren Constance te Aigues-Mortes. Ook de broers van Madeleine en haar oude grootvader Reboul zijn op de galeien, maar jullie zijn nu weer verenigd en ik hoop, dat de anderen ook eerlang vrij zullen komen.”

Nu sprak Rabaut hen beiden toe.

„Amen,” mompelde 'n stem, die Bruyn deed sidderen. Hij keek om: het was pater Bridaine, die dit woord had gesproken.

Ondertussen was er reeds veel tijd verlopen, nu moest eindelijk de samenkomst beginnen. De voorlezer las een hoofdstuk uit de Bijbel en daarop zong de ganse menigte het lied, dat zo dikwijls door de vervolgden was gezongen:

Heere God! U loven wij,
Heere God! U danken wij.

Nu begon dominee Rabaut zijn preek, waarmee hij z'n zoon wilde bevestigen. Als tekst had hij gekozen Mattheus X : 16: „Ziet, ik zende u als schapen in het midden der wolven.”

Ademloos luisterde de gemeente toe, toen de prediker hun schilderde hoe de vijand de kinderen Gods

101

„Madeleine!” snikte Bruyn.

102

steeds vervolgd had en nog steeds vervolgen zou. Deze tekst, zo zeide hij, gold niet alleen van de Hugenoten, van zijn zoon Etienne, die nu predikant werd bij de vervolgde gemeente, nee, dit woord van den Heiland gold voor alle kinderen Gods, waar zij ooit gewoond hadden of zouden wonen. Wie den Heiland wil liefhebben en daarvoor durft uitkomen, zal altijd vervolgd worden en altijd zullen zij zijn als schapen in het midden der wolven.

Met ontroering luisterde de gemeente, maar niemand was meer ontroerd dan . . . pater Bridaine. 'n Pater te midden van een grote ketterse bijeenkomst, het was werkelijk wel een aangrijpende gebeurtenis. Alles wat de pater had doorleefd, toen hij dominee Rochette en de gebroeders Grenier voor hun geloof had zien sterven, doorleefde hij weer. Dit waren geen slechte mensen, die in de gevangenis gezet of op galeien gebracht moesten worden, dit waren kinderen Gods . . . zij dienden denzelfden Heiland als hij . . .

En toen na de godsdiensttoefening Etienne in de armen van z'n vader viel en Rabaut uitriep: „Mijn zoon . . . mijn zoon! God zij met u!” toen klonk weer 'n andere stem, die zeide: „Amen! Amen!”

Dat was het laatste woord van pater Bridaine. Geheel verslagen door alles, wat hij had bijgewoond, spoedde hij zich de tent uit en verdween onder de menigte. De Christen had vandaag in z'n hart gesproken en de priester had moeten zwijgen.

103

men de Protestanten aandeed. Zo was er voor de Hugenoten een rustige tijd aangebroken en Rabaut maakte, ofschoon hij niet meer zoveel kon arbeiden als vroeger toch een dankbaar gebruik van de vrijheid, die hun nu eindelijk was geschonken.

Op een voorjaarsdag in het jaar 1785 werd bij dominee Rabaut een brief bezorgd. De predikant rukte vlug de ouwel, waarmee de brief was dichtgeplakt, er af en keek naar de ondertekening.

„Marie Durand!” riep hij uit, „een brief van mijn arme vriendin Marie, hoe is het mogelijk!”

Vlug begon hij te lezen. Dat lezen kostte den leraar nog al enige moeite, want het schrift was erg onduidelijk; de brief was met een onvaste hand geschreven. Maar dit was geen wonder, daar de schrijfster ernstig ziek was. Zij schreef den dominee, dat zij eindelijk uit de toren Constance te Aigues-Mortes was ontslagen. Dit wist Rabaut natuurlijk wel, maar zij schreef er bij, dat zij van al de vrouwen, die daar gevangen gezeten hadden, nog maar alleen in leven was en . . . dat zij nu spoedig ging sterven.

„Mijn levenseind is daar!” zo schreef zij. „Het is voor u op uw hoge leeftijd een moeilijke reis, maar toch zou ik zo graag hebben, dat u mij nog éénmaal bezoekt. Ik ben de laatste van de gevangenen der woestijn, de zuster van uw overleden amtsbroeder, die u heeft geleerd, hoe men behoort te sterven en daarom vraag ik u: kom nu om zijn zuster te helpen sterven. Vaarwel, geliefde leraar. Wanneer gij niet kunt komen, is dit mijn laatste groet.”

Tot weerziens dan in de hemel.

MARIE DURAND.”

„Ik zal komen, Marie, ik zal beslist komen,” riep Rabaut uit, zodra hij de brief had gelezen.

Reeds de volgende dag ging hij op reis. Onderweg

105

HOOFDSTUK XIV.

Eindelijk verlost!

We slaan nu drie en twintig jaar over.

In de lente van het jaar 1785 vinden we dominee Rabaut in zijn huis te Nîmes.

Hij is oud geworden; zijn haar, dat op z'n veertigste jaar reeds grijs begon te worden, is nu geheel wit en toch is hij pas negen en zestig jaar.

Er is in de laatste twintig jaar veel veranderd.

Wel is er nog geen algehele vrijheid van godsdienst, doch de goede koning Lodewijk XVI, die thans over Frankrijk regeert, zorgt er voor zoveel hij kan, dat de Hugenoten niet meer zo bitter worden vervolgd. Galeien en gevangnissen bestaan voor hen niet meer.

Rabaut woont nu in zijn eigen huis.

Tientallen jaren had hij gezwoven van plaats tot plaats en nu woont hij in zijn eigen eenvoudige woning. Hij heeft een kleine erfenis gekregen en daarvan heeft hij in zijn geliefde stad Nîmes een huis laten bouwen. De gemeenteleden hebben bij de bouw geholpen, want Rabaut beschikte nog allesbehalve over een ruime beurs. Hij ontving slechts vier honderd gulden per jaar, maar hij was er zeer dankbaar voor. En zo hoog staat hij in aanzien bij z'n vroegere tegenstanders, dat men de straat, waaraan het huis werd gebouwd, de Paul Rabautstraat heeft genoemd.

Het grote onrecht, dat aan Jean Calas was begaan, de dood van Rochette en de gebroeders Grenier, hadden eindelijk de ogen van de overheid in Frankrijk doen opengaan, voor de onrechtvaardige behandeling, die

104

bedacht hij, dat hij nu een mooie gelegenheid had, om nog één keer een oude vergaderplaats te bezoeken, waar de vervolgd vroeger zo vaak bij elkaar waren gekomen. Die plaats heette „de Echo”. Toen hij het pad bereikt had, dat naar de vergaderplaats leidde, bond hij z'n paard aan een boom vast en ging op stap. Zodra hij de open ruimte bereikt had, waar vroeger „kerk” was gehouden, beklom hij de kleine verhevenheid, die als preekstoel had dienst gedaan en keek in het rond. Hij verbeeldde zich, dat deze plaats nu weer, evenals vroeger zo vaak was geschied, met duizenden toehoorders was gevuld. Doch dit was niet zo. Rabaut ontdekte slechts twee mannen: de ene was een jong officier, de ander een boer, die den officier blijkbaar als gids diende.

Hij zag hoe de beide mannen naar hem keken en even later stapte de officier op Rabaut toe.

„Meneer,” zei hij, „ik hoor daar juist wie u zijt en ik verheug mij er over u hier te ontmoeten; ik kwam hier om de plaats van de geheime prediking te zien en nu ontmoet ik daar den prediker, die in deze wildernis zo vaak een godsdiensttoefening heeft geleid.”

Rabaut knikte maar eens; hij kende den officier niet, doch begreep best, dat hij niet tot de broeders behoorde. Toen hij zag, hoe nauwkeurig de officier alles opnam, de uitgangen bezichtigde en de toegangswegen, riep hij verbaasd uit: „Meneer de officier, het lijkt wel of ge nagaat, hoe ge bij de eerste de beste vervolging, die uitbreekt, een vergadering van die mensen zult kunnen overrompelen.”

„Dat hebt u bijna geraden,” antwoordde de officier lachend. „U als dominee zult wel weten, dat men, als men wil gaan preken, eerst moet leren, hoe men preken moet. Welnu, daarmee ben ik bezig.”

„Wilt u preken leren?” vroeg Rabaut verbaasd.

„Ja, ja, ge moet me goed begrijpen, men kan preken

106

met het woord, maar ook met kanonschoten en in dat laatste oefen ik me. Ik kom van Corsica en heb pas de militaire school doorlopen. Nu sta ik de kansen te berekenen, die men zou kunnen maken, bij het overvallen van een vergadering en ik moet zeggen, dat mijn voorgangers domkoppen zijn geweest. Ik zou best kans gezien hebben, om u te overrompelen op deze plaats!"

"Behoort ge tot onze persoonlijke vijanden?"

"Die heeft een soldaat niet; als hem bevolen wordt om te schieten, dan schiet hij, om 't even op wie!"

"Maar de stem van het geweten dan?" vroeg Rabaut.

"De stem van het geweten zou ik hoogschatten, als . . ."

"Nu als . . .?"

"Als ik er in geloofde," zei de ander.

Rabaut begreep nu wel, dat hij allermint met een gelovig man te doen had en hij trachtte hem van het verkeerde van zijn standpunt te overtuigen.

Het werd een langdurig gesprek, waarbij de boer gretig luisterde.

Eindelijk namen ze afscheid, Rabaut en de officier, de man van het geloof en de man van het geweld. Rabaut stapte het pad langs en zocht z'n paard weer op en Napoleon liet zich door zijn gids verder de weg wijzen. Want inderdaad was die officier Napoleon Bonaparte, doch Rabaut heeft dit nooit geweten. Trouwens, Napoleon was toen nog maar een heel gewone, doodarme officier. Doch één keer in zijn leven heeft hij toch den beroemden prediker der wildernis ontmoet en deze heeft hem bij die gelegenheid goed de waarheid gezegd.

Het was al donker, toen Rabaut het dorp bereikte, waarin Marie Durand woonde. Haar huis lag voor het grootste deel in puin, slechts de keuken en één kamer waren nog bruikbaar.

107

ons was. Ik wil ook sterven . . . net als Anna. Wie zegt er, dat hij er niet is . . .? Hij is er wel . . . hij kijkt naar me . . . hij houdt mijn hand vast . . ."

"Ja, ja, dat heb je goed gezien, Marie, ik ben het," zei Rabaut nu, "kijk me eens aan . . . spreek eens met me . . ."

De stervende opende de ogen en bij het licht van een kaars, die de vrouw had aangestoken, keek zij Rabaut strak aan.

Hij boog zich over haar heen, hij noemde haar naam, doch vergeefs, ze bleef hem strak aanstaren en was bewusteloos geworden.

Langzamerhand vulde zich de kamer met mensen. Ofschoon Rabaut met opzet in het donker het dorp was binnengereden, was hij toch gezien en spoedig was het bekend geworden, dat Rabaut er was, om Marie Durand te bezoeken. Ook de keuken en een daarnaast staand schuurtje vulde zich met vrienden en kennissen.

Langzaam keerde het bewustzijn weer terug.

"Ik ga heen . . . vaarwel," fluisterde Marie, "o, zeg me nog eens, dat God genadig is, dat Jezus Christus voor mij gestorven is. Waar is m'n bijbel? Ah, ik voel hem al — daar ligt hij . . . o, lees me er uit voor!"

En Rabaut nam de bijbel en hij las Johannes elf.

Met dezelfde strakke blik bleef de stervende hem aanzien . . . zonder hem te herkennen.

Nog een paar uur zat Rabaut bij het bed, nu en dan sprak hij enkele woorden tot haar . . . ook zij mompelde nu en dan enkele woorden, doch haar stem werd steeds zwakker en tegen de morgen stierf zij.

"Eindelijk verlost!" zei Rabaut, toen hij opstond en in z'n hart leefde een danktoon om het voorrecht, dat God hem vergund had, het sterven van Marie Durand bij te wonen.

Op 6 October van datzelfde jaar 1785 vergaderde de kerkeraad van Nîmes.

109

Zonder kloppen trad de prediker binnen.

In de keuken vond hij niemand en toen hij de kamer binnenging, zag hij naast een ledikant een vrouw zitten, die later een vriendin van Marie bleek te zijn.

Op het bed lag Marie Durand: bleek en vermagerd. Zij sluimerde. Een hand hield ze op de borst, terwijl de andere op een open bijbel lag, waaruit de vrouw haar zoëven had voorgelezen.

De vrouw stond op en liet den dominee dichterbij komen. Rabaut vatte de hand van Marie.

"Slaapt ze al lang?" vroeg hij.

"Ze slaapt bijna de gehele dag. Ze heeft haar laatste krachten gebruikt, om u te schrijven. Daarna is het snel minder met haar geworden."

"Heeft ze over mij gesproken?"

"Telkens, als ze wakker wordt, vraagt ze naar u en soms spreekt ze over u in de slaap. Ze meent dan steeds, dat gij bij haar zijt. Luister maar, dominee, zij mompelt weer wat."

"Ik wist wel, dat hij komen zou . . . Ik dank u . . . Wie heeft toch gezegd, dat hij . . . dat hij niet komen zou? . . . Hij is daar . . . Zie maar . . . Wat is hij oud geworden! Hij is oud geworden, in dienst van den Heere en ik, ik arme vrouw, . . . Hij zegt, dat de Heiland mij wacht . . . Ja . . . Ja."

Rabaut verwonderde zich over wat hij hoorde. Hij had nog geen woord tegen haar gezegd en toch scheen het alsof zij wist, dat hij er was.

Zachtjes fluisterde ze verder. "Ik heb hem gezien, toen hij nog jong was en sterk. Dat was in 't jaar zestig . . . of nee, misschien was het twee en zestig. We verlangden zo naar hem, ginds in de toren . . . Hij sprak met ons . . . deelde het Avondmaal uit. En oude Anna Gaussaint zei de lofzang van Simeon op: Nu laat gij, Heer, Uw dienstknecht gaan . . . En de Heere verhoorde haar . . . zij stierf nog, terwijl hij bij

108

Er werd op die vergadering een gewichtig besluit genomen. In het oude notulenboek staat het opgetekend: „dat Monsieur Paul Rabaut in al de lange jaren zijner bediening in zich heeft verenigd de talenten, de verlichting, de deugden en de ijver van een trouw dienaar van Jezus Christus, zoals die ons wordt geschilderd door den Apostel Paulus, als onberispelijk, wakker, eerbaar, bekwaam om te leren, geen vechter maar gematigd, geen gewinzoeker maar bescheiden, niet geldgierig, hebbende goed getuigenis van degenen, die buiten zijn."

De notulen vermelden dan alles wat Rabaut in de dienst des Heeren heeft verricht en ze eindigen met deze woorden:

"Om, vanwege al die overwegingen, als een bewijs van verschuldigde eerbied, dankbaarheid en liefde aan Monsieur Paul Rabaut te laten volle en algehele vrijheid wat betreft de uitoefening van zijn ambt met behoud, zijn leven lang, van de titel, de rechten en de toelage van leraar der gemeente te Nîmes, zoals hij die tot nog toe bezeten heeft."

110